

Vakdidactiek Maatschappijwetenschappen

Taak Burgerschapseducatie
Academiejaar 2025–2026

Brandt Rune
Thabert Josefien

Prof. dr. T. Valcke & Prof. Dr. T. Decorte

Creative commons

Dit werk mag gedeeld worden en er mogen afleidingen van gemaakt worden, maar het mag niet worden aangewend voor commerciële doeleinden.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Inhoudstafel

1. Voorpagina	1
2. Creative commons	2
3. Voorwoord	5
4. Inhoud	6
a. Leerlingenbundel	6
i. Voorblad	7
ii. Introductie	8
iii. Lesdoelstellingen	8
iv. Overzicht workshop	9
▪ Opdracht 1: Debat op voeten	9
v. Wie ben ik?	10
▪ Opdracht 2: gelaagde, dynamische en relationele identiteit via Wooclap	10
▪ Opdracht 3: vastzetting begrippen	10
vi. Hoe ziet een ander mij?	11
▪ Onderwijsleergesprek: Looking-glass self	11
▪ Opdracht 4: Instagram-oefening	13
▪ Opdracht 5: Spiegelgesprek	14
vii. Hoe zie ik de ander?	16
▪ Opdracht 6: sociale categorisatie	16
▪ Onderwijsleergesprek sociale categorisatie en voor- en nadelen	16
▪ Opdracht 7: Levende boeken	18
▪ Extra opdracht: Stap in de cirkel	19
viii. Evaluatie	20
▪ Evaluatie: Hoe is mijn identiteit veranderd?	20
▪ Evaluatierubric	21
b. Leerkrachtenbundel	24
i. Voorblad	25
ii. Introductie	26
iii. Praktisch	27
▪ Overzicht workshop	27
▪ Benodigdheden	27
▪ Voorbereidingen	27
▪ Open klasklimaat	28
▪ Instructies	28
▪ Lesdoelstellingen	29
iv. Overzicht workshop	30
▪ Opdracht 1: Debat op voeten	30

v.	Wie ben ik?_____	31
▪	<i>Opdracht 2: gelaagde, dynamische en relationele identiteit via Wooclap</i> _____	31
▪	<i>Opdracht 3: Vastzetting begrippen</i> _____	34
vi.	Hoe ziet een ander mij?_____	35
▪	<i>Onderwijsleergesprek: Looking-glass self</i> _____	35
▪	<i>Opdracht 4: Instagram-oefening</i> _____	38
▪	<i>Opdracht 5: Spiegelgesprek</i> _____	40
vii.	Hoe zie ik de ander?_____	42
▪	<i>Opdracht 6: sociale categorisatie</i> _____	42
▪	<i>Onderwijsleergesprek sociale categorisatie en voor- en nadelen</i> _____	43
▪	<i>Opdracht 7: Levende boeken</i> _____	45
▪	<i>Extra opdracht: Stap in de cirkel</i> _____	46
viii.	Evaluatie_____	48
▪	<i>Evaluatie: Hoe is mijn identiteit veranderd?</i> _____	48
▪	<i>Evaluatierubric</i> _____	49
ix.	Hidden curriculum_____	53
x.	Bibliografie_____	54
c.	<i>Reflectierapport</i> _____	55
5.	Bijlage I: Vooronderzoek _____	58
a.	<i>Interviews</i> _____	58
i.	Interview 1: Monique_____	58
ii.	Interview 2: Petra_____	63
b.	<i>Analyse educatief materiaal</i>	
i.	Analyse educatief materiaal 1: EDUbox identiteit: kunnen zijn wie je bent_____	71
ii.	Analyse educatief materiaal 2: De ladekast van Djapo_____	74
c.	<i>Reflectieverslag</i> _____	77
i.	Reflectieverslag interviews_____	77
ii.	Reflectieverslag educatief materiaal_____	79
d.	<i>Vorbereiding intervisiemoment</i> _____	81
6.	Bijlage 2: PowerPoint _____	84
a.	<i>Bibliografie Powerpoint</i> _____	94
7.	Bibliografie _____	96

3. Voorwoord

Beste lezer,

Welkom in onze Taak Burgerschapseducatie voor het vak Vakdidactiek Maatschappijwetenschappen 2 binnen de Educatieve Master Maatschappijwetenschappen aan de Universiteit Gent.

Voor deze taak hebben we de workshop *‘Wie ben jij & Hoe kijk jij naar anderen? Reflecteren over de dynamische, gelaagde en relationele identiteit van jezelf en van anderen’* ontwikkeld. Hoewel identiteit een gevoelig onderwerp kan zijn, vinden we het belangrijk om een workshop hierrond uit te werken. De doelgroep van deze workshop, 3de graad doorstroom in het secundair, zit zelf volop in hun identiteitsontwikkeling. Dat maakt het thema herkenbaar en relevant. Doordat identiteit daarnaast een containerbegrip is, vinden we het belangrijk dat leerlingen kennis maken met de verschillende vormen van identiteit. De workshop is gebaseerd op het minimumdoel burgerschapscompetenties 7:

De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit.

De workshop duurt 100 minuten en richt zich op de derde graad doorstroomfinaliteit. Toch zijn mogelijkheden om de workshop aan te passen aan klasgroepen uit de dubbele en arbeidsmarktfinaliteit.

In deze ‘jaartaak burgerschapseducatie’ vind je eerst en vooral de leerlingenbundel die als vastzetting van de leerstof dient. Daarna komt de leerkrachtenbundel die de leerkracht de nodige ondersteuning biedt bij het begeleiden van de workshop in jouw klas. Verder vind je een reflectierapport dat terugblijkt op het ontwikkelingsproces van deze workshop. Als eerste bijlage kun je het vooronderzoek van deze workshop raadplegen. Dit vooronderzoek bestaat uit twee interviews met leerkrachten, een analyse van het bestaande educatief materiaal over het thema identiteit en een reflectieverslag over het vooronderzoek. In de tweede bijlage vind je een verwijzing naar PowerPoint die als leidraad van de workshop dient. Ten slotte kun je de gebruikte raadplegen in de bibliografie.

We wensen jou en jouw klas alvast een fijne en leerrijke workshop toe!

Rune Brandt & Josefien Thabert

Studenten Educatieve Master Maatschappijwetenschappen

4. Inhoud

a. Leerlingenbundel

Leerlingenbundel

Burgerschapseducatie

3^e graad doorstroomfinaliteit

100 minuten

Wie ben jij & Hoe kijk jij naar anderen?

Reflecteren over de dynamische, gelaagde en relationele identiteit van jezelf en van anderen

Door Rune Brandt & Josefien Thabert

Introductie

Beste leerling,

Welkom bij de workshop ‘Wie ben jij & Hoe kijk jij naar anderen?’. Tijdens deze workshop reflecteren we over het dynamische, gelaagde en relationele karakter van jouw identiteit en die van anderen.

Deze workshop sluit aan bij het minimumdoel 07.02. burgerschapscompetenties voor de derde graad:

De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit.

Lesdoelstellingen:

Na deze workshop kan je:

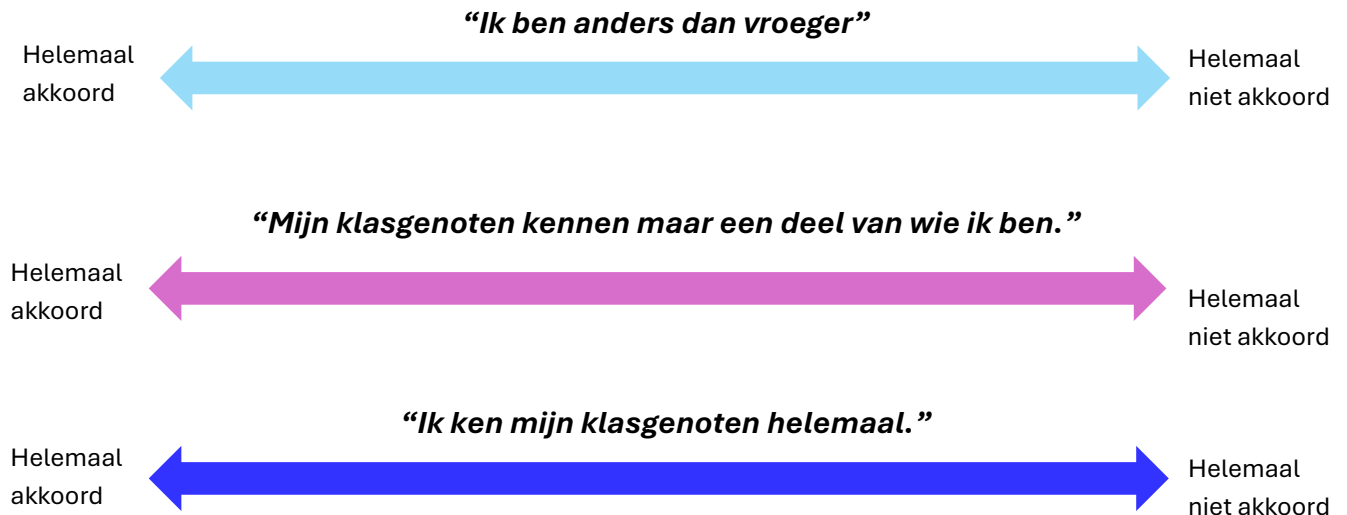
- ☐ Jouw verschillende identiteitslagen benoemen.
- ☐ Uitleggen hoe jouw identiteitslagen doorheen de tijd veranderen.
- ☐ Jouw relationele identiteitslagen benoemen.
- ☐ De drie stappen van de looking-glass self theorie opsommen.
- ☐ De drie stappen van de looking-glass self theorie kort in eigen woorden uitleggen.
- ☐ Een voorbeeld geven van hoe sociale media een invloed kan hebben op het zelfbeeld.
- ☐ Reflecteren over jouw eigen zelfbeeld via het spiegelgesprek.
- ☐ Groepen waarover je een stereotiep beeld hebt benoemen.
- ☐ Deelidentiteiten opnoemen die je deelt met mensen waarover je een stereotiep beeld hebt.
- ☐ Uitleggen hoe jouw stereotype beeld beïnvloed wordt door het bekijken van een Levend boek.
- ☐ Benoemen welke identiteitslagen je onverwachts deelt met medeleerlingen (extra opdracht).
- ☐ Uitleggen hoe jouw beeld van je medeleerlingen is veranderd door gedeelde identiteitslagen te ontdekken (extra opdracht).

Veel succes en leerplezier!

Overzicht workshop

Opdracht 1: Debat op voeten

Welke positie neem jij in van ‘helemaal akkoord’ tot ‘helemaal niet akkoord’ bij de volgende drie stellingen?

Elke stelling hoort bij een onderdeel van deze workshop.

Wie ben ik?

Opdracht 2: Gelaagde, dynamische en relationele identiteit via Wooclap

Ga naar de Wooclap door de QR-code te scannen of door de evenementcode in te geven via <https://www.wooclap.com/>.

- In afbeelding 1 zie je voorbeelden van vormen van identiteit. Kies *minstens* drie vormen van identiteit die **op dit moment** bij jou passen en verzin zelf nog een aantal vormen van jouw identiteit. Schrijf minstens drie vormen van jouw identiteit in de gele kolom 'NU' in de Wooclap.
- Volg vervolgens de instructies van je leerkracht.

Afbeelding 1: Voorbeelden van vormen van identiteit

Opdracht 3: Vastzetting begrippen

Welke **concepten** passen in de kaders hieronder?

Kies uit: gelaagd – meervoudig – dynamisch

Vroeger	Nu	Stel je bent alleen op de wereld, wat valt weg?

Hoe ziet een ander mij?

Onderwijsleergesprek: Looking-glass self

De **looking-glass self** theorie van de Amerikaanse socioloog Charles **Cooley** gaat over de manier waarop mensen zichzelf zien (Nickerson, 2026). Dit noemen we ook wel het **zelfbeeld**. Het is een beeld dat iemand van zichzelf heeft: wat je bijvoorbeeld over jezelf denkt en voelt (Stevens, z.d.). Dit zelfbeeld stelt mensen in staat om zichzelf te bekijken en te evalueren zoals anderen dat doen. Volgens de theorie van Cooley wordt het zelfbeeld gevormd doordat mensen leren wie ze zijn door te **observeren hoe anderen hen zien**. Andere mensen fungeren hierbij als het ware als een spiegel waarin we onszelf leren herkennen en beoordelen (Burrell, 2023; Nickerson, 2026).

Het vormen van het zelfbeeld gebeurt in **3 stappen**:

(De inhoud van de drie stappen is gebaseerd op het handboek sociologie van Bracke en collega's (2018), de blogpost van Burrell (2023) en het artikel van Nickerson (2026).)

Stap 1: We hebben een idee van hoe we overkomen bij anderen.

= we stellen ons de manier voor waarop we denken dat anderen ons zien, waarnemen & evalueren

= **interpersoonlijke verwachtingen**

Welke indruk maak ik in de klas? Hoe kom ik over bij mijn klasgenoten?

Stap 2: We beelden ons in hoe we denken dat anderen ons zien.

= we proberen te begrijpen hoe anderen op ons reageren. Op basis daarvan trekken we conclusies over wat zij van ons vinden. Zo vormen we een beeld van hoe anderen ons beoordelen.

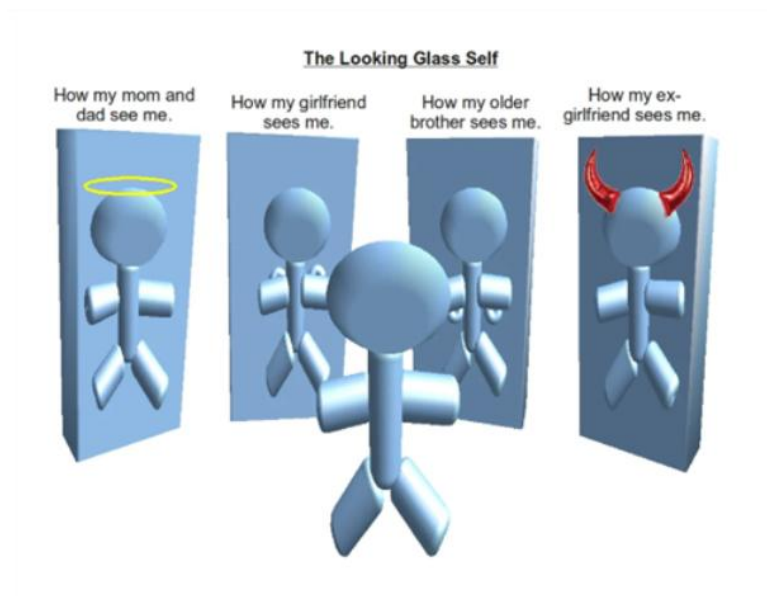
Hoe zien mijn klasgenoten mij?

Stap 3: We ontwikkelen een zelfbeeld op basis van de evaluaties van de anderen.

= onze gevoelens en ideeën over onszelf komen voort uit hoe wij denken dat anderen ons zien. Op dat (vermoedelijk) oordeel reageren we met gevoelens van trots, schaamte, verlegenheid, schuld...

- Als we merken dat anderen ons goedkeuren, voelen we ons trots. Dit leidt tot een positief zelfbeeld.
- Als we merken dat anderen ons afwijzen, voelen we schaamte. Dit leidt tot een negatief zelfbeeld.

Hoe zie ik mijzelf in de klas?

Afbeelding 2: The Looking Glass Self. Bron: Nickerson (2026).

Opdracht 4: Instagram-oefening

Hoe kunnen we de *looking-glass self* theorie van Cooley linken aan het posten van een foto op Instagram? Vul de 3 stappen aan.

Stap 1: Mijn online indruk. Denk aan je eigen Instagram-profiel (of stel voor dat je er één hebt).

- Wat voor foto's/filmpjes **van jezelf** post jij meestal?

- Waarom plaats jij meestal zo'n foto's of filmpjes?

- Welke indruk wil jij geven aan anderen met die foto's/filmpjes?

- Is de indruk die jij wilt geven hetzelfde als wie je écht bent? Waarom wel/niet?

Deze stap gaat over _____ verwachtingen: hoe jij denkt dat je overkomt op anderen.

Stap 2: Hoe denken wij dat anderen ons zien online?

- Welke reacties verwacht je op jouw foto's of filmpjes? (bv *likes*, positieve/negatieve *comments*...)

- Wat leid jij af uit die reacties? Wat denk jij dat anderen van jou vinden?

- Ben je zeker dat dit klopt of vul je zelf in wat anderen denken? Leg uit.

Stap 3: Het zelfbeeld.

- Hoe beïnvloeden *likes* en/of reacties jouw gevoel over jezelf?

- o Als ik veel *likes*/reacties krijg, dan voel ik mij
 - o Als ik weinig *likes*/reacties krijg, dan voel ik mij

- Denk je dat Instagram jouw zelfbeeld beïnvloedt? Leg uit.

- Zou jouw zelfbeeld hetzelfde zijn zonder Instagram?

Opdracht 5: Spiegelgesprek

Hoe denk je dat **jouw rechterbuur jou** ziet? Kies minstens 3 identiteitslagen.

Hoe zie **jij jouw linkerbuur**? Kies minstens 3 identiteitslagen.

Reflectie:

Vul onderstaand reflectiekader in.

Wat kwam overeen?

Wat is anders dan je dacht?

Hoe denk ik nu over mijzelf?

We zien onszelf dus niet zoals anderen ons zien (Bracke et al., 2018). Jouw antwoorden kunnen namelijk verschillen met de antwoorden van jouw buur. In plaats daarvan zien we onszelf, volgens Bracke en collega's (2018) zoals **we denken dat anderen ons zien**. Ons zelfbeeld, het beeld dat we hebben over onszelf, is daarom geen exacte weergave van wie we werkelijk zijn. Het is een persoonlijke interpretatie: subjectief en niet gebaseerd op objectieve feiten (Nickerson, 2026).

Hoe zie ik een ander?

Opdracht 6: Sociale categorisatie

Afbeelding 3: Sociale categorisatie. Bron: Vecteezy (z.d.).

- a) Bekijk bovenstaande afbeelding. Deel de mensen op drie verschillende manieren op in twee groepen.

Manier 1:

Manier 2:

Manier 3:

- b) Waarom heb je deze indelingen gemaakt? Op basis waarvan?

Onderwijsleergesprek sociale categorisatie en voor- en nadelen

De opdracht toont aan dat we intuïtief mensen heel snel in categorieën kunnen opdelen op basis van geslacht, huidskleur/afkomst, leeftijd of andere gemeenschappelijke kenmerken. Dit wordt ook wel **sociale categorisatie** genoemd (Van Hiel & Roets, 2022). Wanneer we mensen opdelen in sociale categorieën, kunnen we snel het onderscheid

maken tussen de groep waartoe we zelf behoren en de groepen waartoe we niet behoren. De groep waarmee je jou identificeert wordt ook de **in-groep** genoemd (wij). De **uit-groep** is de groep waartoe je niet behoort (zij).

Wat zijn de voordelen en mogelijke risico's van sociale categorisatie?

Wat zijn **voordelen** van sociale categorisatie?

Wat zijn mogelijke **risico's** van sociale categorisatie?

Ruimte voor notities:

Afbeelding 4: Stereotypes. Bron: Adobe Stock (z.d.).

Opdracht 7: Levende boeken

a) Bij welke sociale categorie heb je het snelst de neiging om iedereen in hetzelfde 'hokje' te steken? Kies een van de onderstaande categorieën:

- Mensen die dakloos zijn
- Mensen die bipolair zijn
- Vluchtelingen
- Ex-alcoholisten
- Mensen die non-binair zijn
- Strippers
- Roma's
- Mensen met een hoofddoek
- Mensen die gepest werden

b) Welke drie woorden roept deze sociale categorie bij je op?

c) Wat hoor of zie je op sociale media of in je omgeving vaak over deze sociale categorie?

Klik via je laptop op de link die je leerkracht met jou gedeeld heeft. Op die manier surf je naar de Youtube-reeks 'Wat wil je weten?' van Bruzz (2022). Bruzz is het belangrijkste Nederlandstalig mediamerk in Brussel. In de reeks worden er vragen gesteld aan een 'levend boek'; iemand die tot de bovenstaande sociale categorieën behoort.

← **Programma's**

Wat wil je weten?

08/11/2022 12:16u

Delen:

In een nieuwe Youtube-reeks laten we Brusselaars vragen stellen aan mensen die te maken krijgen met vooroordelen, door wie ze zijn of wat ze hebben meegemaakt. Rechttuit, zonder taboes.

Afbeelding 5: Wat wil je weten? Bron: Bruzz (2022)

Kijk naar de **eerste 5 minuten** van de aflevering over de sociale categorie die jij bij vraag a gekozen hebt. Beantwoord nadien de volgende vragen:

d) Welke identiteitslaag had jij niet verwacht van de persoon uit de video?

e) Welke identiteitslaag heb jij gemeenschappelijk met de persoon uit de video?

f) Hoe is jouw beeld veranderd van de mensen die tot die sociale categorie behoren door het bekijken van de video? Geef een concreet voorbeeld.

Extra opdracht: Stap in de cirkel

Beantwoord na de oefening de volgende vragen:

- Welke eigenschappen deel je met veel medeleerlingen?
- Van welke eigenschappen had je niet gedacht dat anderen van jouw klas ze ook zouden hebben?
- Wat deel je met weinig medeleerlingen? Wanneer voelde je eenzaam?
- Hoe is jouw beeld van je medeleerlingen veranderd door deze oefening?

Evaluatie

Evaluatieve opdracht: Hoe is mijn identiteit veranderd?

Schrijf een tekst over hoe jouw identiteit veranderd is doorheen de tijd en link dit aan de *looking-glass self* theorie. Deze tekst is minstens een halve pagina lang. Verwijs in je tekst naar de concepten die we tijdens de les gezien hebben (dynamische, gelaagde, relationele identiteit...). Bekijk zeker de evaluatiecriteria in de rubric.

Evaluatierubric

	Niveau 4	Niveau 3	Niveau 2	Niveau 1	Score
Toepassen kenmerken identiteit	4 van de 4 behaald ☐ De leerling geeft een voorbeeld uit zijn/haar/hun eigen leefwereld om aan te tonen dat zijn/haar/hun identiteit dynamisch is. ☐ De leerling beschrijft minstens drie identiteitslagen. ☐ De leerling beschrijft minstens twee relationele identiteitslagen. ☐ De leerling gebruikt de concepten dynamische, gelaagde en relationele identiteit	3 van de 4 behaald ☐ De leerling geeft een voorbeeld uit zijn/haar/hun eigen leefwereld om aan te tonen dat zijn/haar/hun identiteit dynamisch is. ☐ De leerling beschrijft minstens drie identiteitslagen. ☐ De leerling beschrijft minstens twee relationele identiteitslagen. ☐ De leerling gebruikt de concepten dynamische, gelaagde en relationele identiteit	2 van de 4 behaald ☐ De leerling geeft een voorbeeld uit zijn/haar/hun eigen leefwereld om aan te tonen dat zijn/haar/hun identiteit dynamisch is. ☐ De leerling beschrijft minstens drie identiteitslagen. ☐ De leerling beschrijft minstens twee relationele identiteitslagen. ☐ De leerling gebruikt de concepten dynamische, gelaagde en relationele identiteit	1 van de 4 behaald ☐ De leerling geeft een voorbeeld uit zijn/haar/hun eigen leefwereld om aan te tonen dat zijn/haar/hun identiteit dynamisch is. ☐ De leerling beschrijft minstens drie identiteitslagen. ☐ De leerling beschrijft minstens twee relationele identiteitslagen. ☐ De leerling gebruikt de concepten dynamische, gelaagde en relationele identiteit	/4
40% van het totaal					

b. Leerkrachtenbundel

Lerarenbundel

Burgerschapseducatie

3^e graad doorstroomfinaliteit

100 minuten

Wie ben jij & Hoe kijk jij naar anderen?

Reflecteren over de dynamische, gelaagde en relationele **identiteit** van jezelf en van anderen

Door Rune Brandt en Josefien Thabert

Introductie

Beste leerkracht,

Welkom in de lerarenbundel van de workshop *‘Wie ben jij & Hoe kijk jij naar anderen?’*. Deze lerarenbundel ondersteunt jou als leraar bij het geven van een workshop over het thema identiteit aan de derde graad doorstroomfinaliteit. De workshop sluit aan bij het minimumdoel 07.02. burgerschapscompetenties voor de derde graad:

De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit.

De workshop bestaat uit drie onderdelen:

- Deel 1: Wie ben ik?
- Deel 2: Hoe ziet een ander mij?
- Deel 3: Hoe zie ik een ander?

De workshop start met een overzicht van wat er in de workshop zal gebeuren. In het eerste onderdeel *‘Wie ben ik?’* laten we de leerlingen nadenken over de lagen van hun eigen identiteit en over het relationele en dynamische karakter van identiteit. In het tweede deel *‘Hoe ziet een ander mij?’* willen we de leerlingen laten reflecteren over hoe hun identiteit beïnvloed wordt door hoe ze denken dat een ander hen ziet. Dit doen we aan de hand van het concept *‘looking-glass self’* (Cooley). In het derde deel *‘Hoe zie ik een ander?’* gaan we nog een stapje verder door de leerlingen te stimuleren om na te denken over de identiteit van anderen. Door hen te laten inzien dat niet alleen hun eigen identiteit maar ook die van de ander meervoudig is, willen we hen kritisch laten reflecteren over wij-zij-denken en stereotypering. De workshop eindigt met een evaluatieve opdracht.

De totale workshop neemt ongeveer 100minuten (2 lessen) in beslag. Aangezien de workshop uit drie onderdelen bestaat, is het mogelijk om de workshop over verschillende lessen te verspreiden.

Alvast veel succes met het geven van de workshop!

Praktisch

Overzicht workshop

Onderdeel workshop	Timing	Werkvormen (met timing)
Overzicht workshop	10 minuten	Opdracht 1: Debat op voeten (10 min.)
Wie ben ik?	15 minuten	Opdracht 2: Gelaagde, dynamische en relationele identiteit via Wooclap (10 min.) Opdracht 3: Vastzetting begrippen (5 min.)
Hoe ziet een ander mij?	30 minuten	Onderwijsleergesprek: <i>Looking-glass self</i> (7 min.) Opdracht 4: Instagram-oefening (8 min.) Opdracht 5: Spiegelgesprek (15 min.)
Hoe zie ik een ander?	30 minuten	Opdracht 6: Sociale categorisatie (5 min.) Onderwijsleergesprek sociale categorisatie: voordelen en risico's (10 min.) Opdracht 7: Levende boeken (15 min.) Extra Opdracht: Stap in de cirkel (15 min.)
Evaluatie	15 minuten	Evaluatieve opdracht: Hoe is mijn identiteit veranderd? (15 min.)

Benodigdheden:

- ☐ Toegang tot het internet
- ☐ Een laptop voor de leerkracht
- ☐ Projector of beamer
- ☐ Een lerarenaccount op Wooclap
- ☐ De PowerPoint (zie bijlage)
- ☐ Een laptop voor elke leerling
- ☐ Een koptelefoon of oortjes voor elke leerling

Vorbereidingen:

- Download de PowerPoint (Bijlage 2)
- Print de leerlingenbundel uit voor al je leerlingen
- Kopieer de Wooclap voor opdracht 2 naar jouw lerarenaccount (voor een uitgebreider stappenplan: zie opdracht 2 bij 'Wie ben ik?')

- Deel voor opdracht 7 de volgende link met je leerlingen via het online leerplatform dat jouw school gebruikt (zoals Smartschool of Microsoft Teams): '<https://www.bruzz.be/videoreeks/wat-wil-je-weten>'.

Open klasklimaat

Deze workshop gaat over het thema identiteit, een thema dat gevoelig kan liggen en tot controversiële gesprekken kan leiden in de klas. Gebaseerd op de teksten van Van Alstein (2018) en Loobuyck (2025) vinden we het toch belangrijk om dit thema niet uit de weg te gaan. De klas is volgens Van Alstein namelijk de geschikte plaats om rond thema's als identiteit aan de slag te gaan. Door ruimte te creëren voor de verschillende identiteiten van jouw leerlingen, leer je de leerlingen constructief om te gaan met verschillen en bereid je hen voor op hun rol als burgers in een pluralistische democratie.

Een open klasklimaat is volgens Van Alstein een belangrijke voorwaarde om over gevoelige of controversiële thema's te spreken. Het is daarbij belangrijk dat zowel de leerlingen als de leerkracht naar elkaar luisteren en elkaar respecteren en dat iedereen het gevoel heeft gelijkwaardig te worden behandeld (Loobuyck, 2025). Daarom is het aangeraden om voorafgaand aan de workshop een aantal **klasafspraken** vast te leggen met je leerlingen. Om het draagvlak van de klasafspraken te verhogen, stellen we voor dat de leerkracht twee afspraken vastlegt en dat de leerlingen in samenspraak nog twee extra afspraken maken. Voorbeelden van klasafspraken zijn:

- Je luistert naar wat andere leerlingen vertellen
- Je laat andere leerlingen uitspreken
- Je reageert op een respectvolle manier op anderen
- Je probeert je in te leven in wat een ander zegt
- Je vermijdt kwetsende uitspraken
- ...

De workshop daagt de leerlingen uit om kritisch te reflecteren over hun stereotype beelden en neiging tot wij-zij-denken door hen te laten inzien dat iedereen een gelaagde en dynamische identiteit heeft. Omdat de leerlingen aangezet worden om de verschillende identiteitslagen van hun medeleerlingen te zien, kan deze workshop bovendien het open klasklimaat versterken en zo een opstap bieden naar andere, sterk controversiële thema's.

Instructies

In deze leerkrachtenbundel staat uitgelegd wat jij als leerkracht moet doen en vertellen. Deze instructies staan in normale, zwarte letters.

De opdrachtomschrijving die de leerlingen in hun leerlingenbundel krijgen, staat altijd *‘cursief en tussen aanhalingstekens’*. Mogelijke antwoorden op de opdrachten staan in een grijze letterkleur.

Af en toe staat er een **suggestie voor de leerkracht** in de leerkrachtenbundel. Dit kan een mogelijkheid zijn om een opdracht op een andere manier uit te voeren, aan te passen aan jouw klasgroep of finaliteit of om te differentiëren in jouw klas. Deze suggesties herken je aan het icoontje links.

Lesdoelstellingen

Na deze workshop kunnen jouw leerlingen:

- ☐ Hun verschillende identiteitslagen benoemen.
- ☐ Uitleggen hoe hun identiteitslagen doorheen de tijd veranderen.
- ☐ Hun relationele identiteitslagen benoemen.
- ☐ De drie stappen van de looking-glass self theorie opsommen.
- ☐ De drie stappen van de looking-glass self theorie kort in eigen woorden uitleggen.
- ☐ Een voorbeeld geven van hoe sociale media een invloed kan hebben op het zelfbeeld.
- ☐ Reflecteren over hun eigen zelfbeeld via het spiegelgesprek.
- ☐ Groepen waarover ze een stereotiep beeld hebben benoemen.
- ☐ Deelidentiteiten opnoemen die ze delen met mensen waarover ze een stereotiep beeld hebben.
- ☐ Uitleggen hoe hun stereotype beeld beïnvloed wordt door het bekijken van een Levend boek.
- ☐ Beschrijven welke identiteitslagen ze onverwachts delen met medeleerlingen (extra opdracht).
- ☐ Uitleggen hoe hun beeld van hun medeleerlingen is veranderd door gedeelde identiteitslagen te ontdekken (extra opdracht).

Veel succes en leerplezier!

Overzicht workshop: (10 min.)

Opdracht 1: Debat op voeten (10 min.)

Om een overzicht te geven aan de leerlingen van de opbouw van de workshop, beginnen we met een ‘debat op voeten’. De leerlingen drukken bij een debat op voeten hun mening uit door zich ergens te positioneren. Concreet projecteert de leraar telkens een stelling met daaronder een pijl die van ‘helemaal akkoord’ tot ‘helemaal niet akkoord’ loopt (zie PowerPoint in bijlage). De pijl stelt de breedte van het klaslokaal voor. Hoe meer de leerlingen akkoord gaan met de stelling, hoe meer ze zich naar links positioneren. Hoe minder ze akkoord gaan, hoe meer ze naar rechts gaan. Je kunt ervoor kiezen om telkens een aantal leerlingen hun positie te doen toelichten.

Hieronder staan de drie stellingen:

De drie stellingen horen elk bij een onderdeel van de workshop. Na het bespreken van de drie stellingen maak je de link tussen de stellingen en de onderdelen van de workshop.

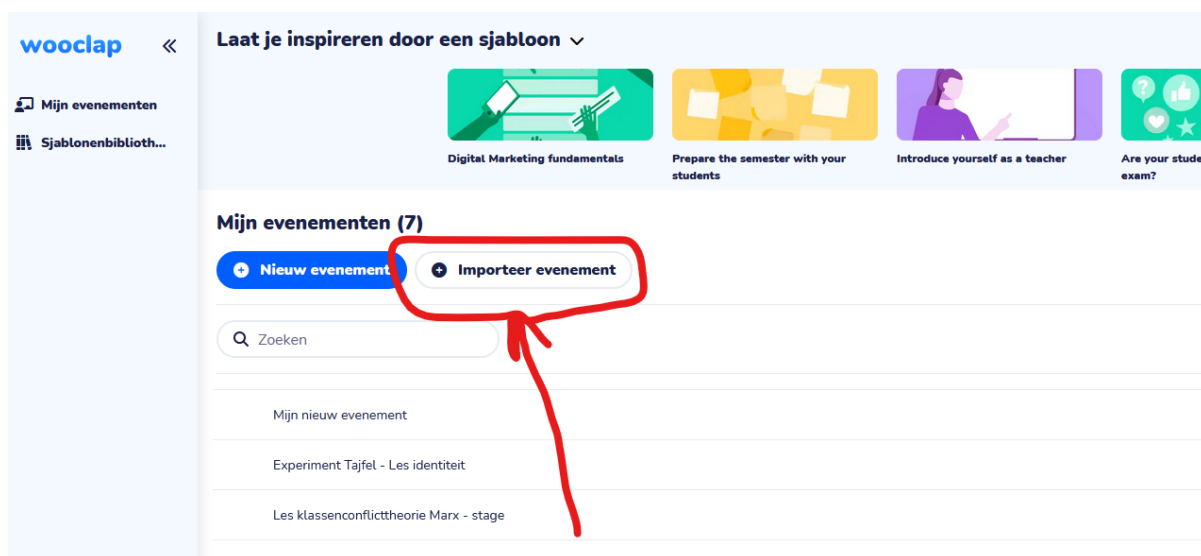
Wie ben ik? (15 min.)

Het onderdeel 'Wie ben ik?' begint met een opdracht waarbij de leerlingen inzicht krijgen in hun verschillende identiteitslagen en hoe deze veranderen doorheen de tijd en afhankelijk zijn van de omgeving. Voor deze opdracht wordt het online platform Wooclap gebruikt.

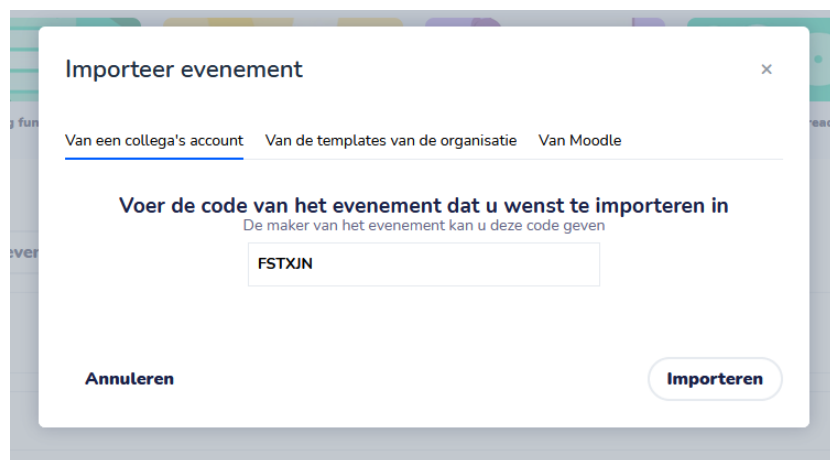
Opdracht 2: Gelaagde, dynamische en relationele identiteit via Wooclap (10 min.)

Vorbereiding:

Om de Wooclap te openen als leerkracht, ga je naar jouw Wooclap-dashboard en klik je op de witte knop 'Importeer evenement' (zie afbeelding 1). Kies voor 'Van een collega's account' en voer de evenementcode in: 'FSTXJN' (zie afbeelding 2). Druk op 'Importeren' en een kopie van de Wooclap staat nu bij jouw evenementen.

Afbeelding 1: Evenement importeren in Wooclap

Afbeelding 2: Code van het evenement ingeven via Wooclap

Tijdens de les:

De leerkracht gaat naar de Wooclap en drukt op de blauwe knop 'Evenement starten' vanboven. De leerlingen kunnen de Wooclap openen door de QR-code te scannen met hun smartphone of door in te loggen op Wooclap en de evenementcode in te geven op hun laptop. Wanneer alle leerlingen in de Wooclap zitten, druk je op het pijltje aan de rechterkant van het scherm. Je zorgt ervoor dat de leerlingen enkel nog maar de gele kolom 'NU' zien. Dit doe je door op het groene en rode bolletje aan de linkerkant van het scherm te drukken (zie afbeelding 3). Bevries hierna het scherm. Op die manier zien de leerlingen nog niet meteen de antwoorden van medestudenten en worden ze minder door elkaar beïnvloed.

Afbeelding 3: Groene en rode kolommen verbergen in Wooclap

De leerlingen krijgen in hun leerlingenbundel voorbeelden van vormen van identiteit te zien (zie afbeelding 4). Ze kiezen *minstens* drie vormen die **op dit moment** bij hen passen en/of verzinnen zelf nog een aantal vormen van hun identiteit. Sommige voorbeelden van identiteitsvormen zijn breed zoals 'gelovig' maar kunnen door de leerlingen gespecificeerd worden (bijvoorbeeld naar: Christen, Moslim, Jood, atheïst...). De leerlingen schrijven minstens drie vormen van hun identiteit in de kolom 'NU' in de Wooclap.

Afbeelding 4: Voorbeelden van vormen van identiteit uit leerlingenbundel

Wanneer de meeste leerlingen antwoorden hebben gegeven, ontdooi je je scherm en scrol je door de antwoorden van de leerlingen. Je legt aan de hand van de antwoorden uit dat identiteit **gelaagd** is; een identiteit bestaat altijd uit meerdere lagen (VRT, 2021).

Daarna klik je op het groene bolletje aan de linkerkant van het scherm om de kolom ‘VROEGER’ te doen verschijnen. Opnieuw bevries je je scherm. De leerlingen selecteren of verzinnen een aantal vormen van identiteit die vroeger bij hen pasten en nu minder/niet meer. Deze vormen van identiteit schrijven ze in de kolom ‘VROEGER’. Wanneer de meeste leerlingen geantwoord hebben, toont de leerkracht de kolom ‘VROEGER’ naast de tabel ‘NU’. De leerkracht legt hierbij uit dat een identiteit voortdurend verandert; een identiteit is met andere woorden **dynamisch**. Je identiteit als kind is niet dezelfde als je identiteit als puber of als volwassene.

Ten slotte druk je op het rode bolletje om de derde kolom ‘*Stel je bent alleen op de wereld, welke lagen van je identiteit vallen weg?*’ te laten verschijnen. De leerlingen selecteren de vormen van identiteit die ze in de eerste twee kolommen hadden geplaatst en die niet meer belangrijk zouden zijn wanneer ze alleen de wereld zouden zijn. Deze vormen schrijven ze in de derde kolom. De leerkracht kan een hierbij een voorbeeld geven: Stel ik ben alleen op de wereld zonder mijn gezin, dan valt mijn identiteitslaag als ouder, broer of zus en zoon of dochter weg. De leerkracht scrolt door deze kolom en legt uit dat onze identiteit **relationeel** is; verschillende vormen van identiteit krijgen pas betekenis in relatie tot andere mensen. Wanneer je alleen bent, hebben deze identiteitsvormen geen betekenis meer. Wie we zijn wordt dus in grote mate bepaald door de mensen in onze omgeving.

Suggestie voor de leerkracht:

Werk je liever niet met het online platform Wooclap? Dan is het ook mogelijk om deze oefening fysiek te doen. Schrijf dan de drie kolommen op het bord en laat de leerlingen stapsgewijs hun vormen van identiteit in de kolommen schrijven. Een **voordeel** aan de werkwijze via Wooclap is dat de leerlingen hun antwoorden anoniem kunnen doorgeven. Aangezien identiteit een gevoelig thema

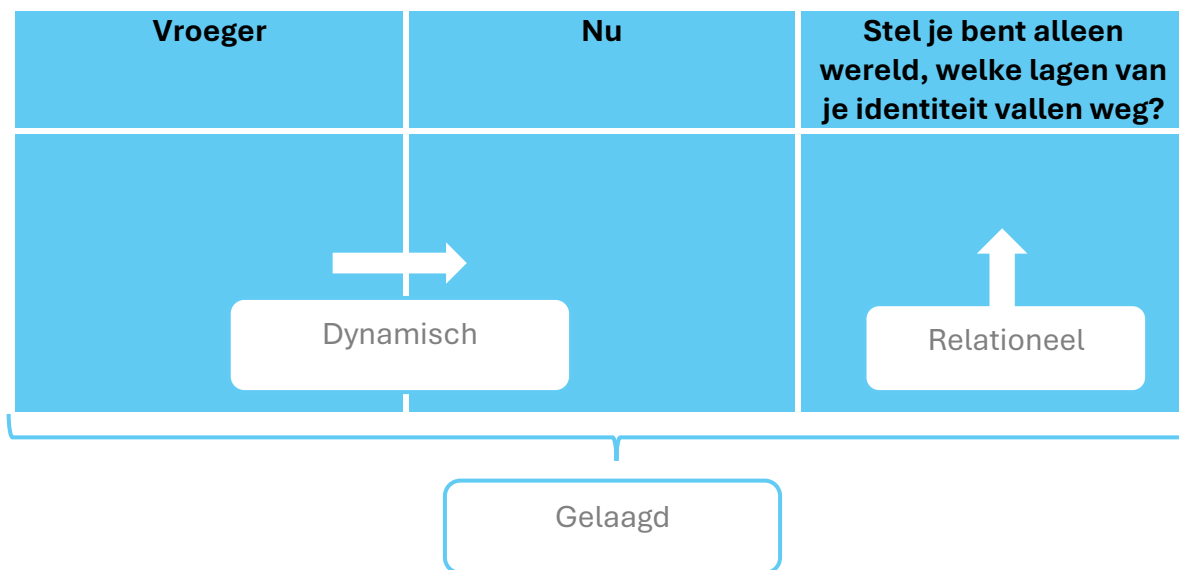
kan zijn, kan de mogelijkheid om anoniem te antwoorden veiligheid creëren voor de leerlingen. Wanneer de leerlingen hun antwoorden op het bord moeten schrijven, valt deze veiligheid grotendeels weg.

Opdracht 3: Vastzetting begrippen (5 min.)

Bij deze vastzettingsopdracht vullen de leerlingen ter herhaling de besproken concepten in de figuur in.

‘Welke concepten passen in de kaders hieronder?’

Kies uit: gelaagd – meervoudig – dynamisch’

Suggestie voor de leerkracht

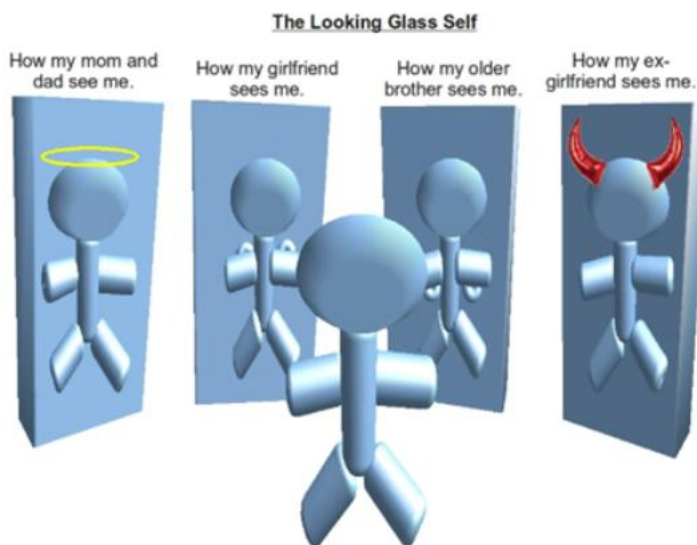
Mogelijkheid tot differentiatie: Afhankelijk van jouw klasgroep en de finaliteit waarin je lesgeeft, kun je ervoor kiezen om de concepten (*‘kies uit: gelaagd – meervoudig – dynamisch ...’*) al dan niet te geven in de leerlingenbundel.

Hoe ziet een ander mij? (30 min.)

In het tweede deel rond ‘Hoe ziet een ander mij?’ gaat de klas aan de slag met de *looking-glass self* theorie van Charles Cooley via een onderwijsleergesprek, een vastzettingsoefening en een spiegelgesprek.

Onderwijsleergesprek: *Looking-glass self* (7 min.)

Dit onderdeel start met een **onderwijsleergesprek** over de ***looking-glass self*** theorie van de Amerikaanse socioloog Charles **Cooley**. Die theorie legt uit hoe mensen naar zichzelf kijken en hoe hun zelfbeeld ontstaat (Nickerson, 2026). Jouw zelfbeeld is het beeld dat je van jezelf hebt (Stevens, z.d.). Het gaat dus over hoe jij jezelf ziet en wat je over jezelf denkt en voelt. Dit zelfbeeld stelt mensen in staat om zichzelf te bekijken en te evalueren zoals anderen dat doen. Volgens de theorie van Cooley wordt het zelfbeeld gevormd doordat mensen leren wie ze zijn door te observeren hoe anderen hen zien. Andere mensen fungeren hierbij als het ware als een spiegel waarin we onszelf leren herkennen en beoordelen (Burrell, 2023; Nickerson, 2026).

Afbeelding 5: *The Looking Glass Self*. Bron: Nickerson (2026)

‘Hoe wordt dat zelfbeeld nu gevormd?’. Met die vraag kunnen leerkrachten de drie stappen van de *looking-glass self* theorie introduceren. Om de les interactief te houden, komt er na elke stap theorie een korte toepassingsvraag die leerlingen kunnen oplossen in hun leerlingenbundeltje. Hieronder vindt u de **drie stappen** in een schemaatje terug. De inhoud van de drie stappen is gebaseerd op het handboek sociologie van Bracke en collega’s (2018), de blogpost van Burrell (2023) en het artikel van Nickerson (2026).

Stap 1: We hebben een idee van hoe we overkomen bij anderen.

Als eerste staan de leerlingen stil bij het idee dat we allemaal een beeld hebben van hoe we overkomen bij anderen. We stellen ons namelijk voor hoe anderen ons zien, waarnemen en evalueren. Deze veronderstellingen noemen we **interpersoonlijke verwachtingen**.

De leerlingen passen dit toe in hun bundel door na te denken over de vraag: *‘Welke indruk maak in de klas? Hoe kom ik over bij mijn klasgenoten?’*.

Wij hebben ervoor gekozen om de toepassingsvragen binnen één herkenbare context te plaatsen, namelijk de klascontext.

Suggestie voor de leerkracht

De antwoorden kunnen, indien gewenst, klassikaal besproken worden. Echter raden wij aan om de antwoorden pas na stap 3 klassikaal te bespreken omdat er dan linken gelegd kunnen worden tussen de drie stappen en de drie antwoorden. Meer uitleg hierover vindt u bij stap 3.

Stap 2: We beelden ons in hoe we denken dat anderen ons zien.

Daarna wordt ingezoomd op de tweede stap waarbij we ons inbeelden hoe anderen ons daadwerkelijk zien. We proberen te begrijpen hoe anderen op ons reageren en trekken daaruit conclusies over wat zij van ons vinden. Op die manier vormen we een beeld van hoe we beoordeeld worden.

Ook dit passen de leerlingen in hun werkbundel toe aan de hand van de vraag: *‘Hoe zien mijn klasgenoten mij?’*. De antwoorden kunnen, desgewenst, weer klassikaal besproken worden.

Stap 3: We ontwikkelen een zelfbeeld op basis van de evaluaties van de anderen.

De laatste stap is het ontwikkelen van een zelfbeeld op basis van de evaluaties van anderen. Onze gevoelens en ideeën over onszelf ontstaan namelijk uit hoe wij denken dat anderen ons zien. Op dat (vermoedelijk) oordeel reageren we met gevoelens van trots, schaamte, verlegenheid, schuld etc. Wanneer we het gevoel hebben dat anderen ons goedkeuren, ervaren we trots en ontwikkelen we een positiever zelfbeeld. Wanneer we denken dat anderen ons afwijzen, kan dit leiden tot schaamte en een negatiever zelfbeeld.

De leerlingen verwerken deze laatste stap door stil te staan bij de vraag: *‘Hoe zie ik mijzelf in de klas?’*. Nadat de leerlingen hier individueel over hebben nagedacht en hun antwoorden in hun werkbundel hebben genoteerd, kunnen deze klassikaal overlopen worden. Interessant hierbij is dat er linken kunnen gelegd worden naar de vorige stappen om de verbanden duidelijk te maken. Ook kan zo gepolst worden of de leerlingen de leerstof volledig beet hebben. Hier rond kunt u een voorbeeld vinden van zo’n klassikale bespreking.

Bij het klassikaal overlopen van de antwoorden kan de leerkracht een leerling laten vertellen welke indruk hij of zij denkt te maken in de klas (stap 1). Een leerling kan bijvoorbeeld aangeven dat hij denkt dat anderen hem stil vinden.

Vervolgens kan de leerkracht doorvragen naar hoe de leerling denkt dat klasgenoten hem of haar zien (stap 2). Doordat de leerling denkt dat hij stil overkomt, denkt hij ook dat klasgenoten hem minder sociaal inschatten.

Tot slot kan de leerkracht de link leggen naar het zelfbeeld (stap 3) door te vragen hoe deze veronderstellingen invloed hebben op hoe de leerling zichzelf ziet. De leerling kan hierbij bijvoorbeeld zeggen: doordat ik denk dat mijn klasgenoten mij minder sociaal inschatten, zal ik mijzelf ook eerder als teruggetrokken beschouwen.

Op deze manier worden de verschillende stappen van de theorie expliciet met elkaar verbonden en wordt nagegaan of de leerlingen de samenhang begrijpen. Verwijs als leerkracht naar hoe dit zelfbeeld voortkomt uit hoe leerlingen denken dat anderen hen zien, niet naar hoe ze echt zijn!

Suggesties voor de leerkracht:

Laat leerlingen spontaan deelnemen aan de reflectie. Dwing leerlingen niet om hun antwoorden met de hele klas te delen. Zo creëer je veiligheid in je klas.

Opdracht 4: Instagram-oefening (8 min)

Nadat de theorie van de *looking-glass self* werd overlopen en kort toegepast, maken de leerlingen een **uitgebreidere oefening om de leerstof vast te zetten**. In deze oefening passen ze de theorie rond het zelfbeeld toe op een herkenbare context, namelijk Instagram. Leerlingen maken deze oefening zelfstandig in hun werkbundel.

Suggesties voor de leerkracht:

Indien gewenst kan hier gedifferentieerd worden naargelang finaliteit. Als leerkracht krijgt u hier de vrije keuze in. Wilt u de klas extra uitdagen, dan kan u de volgende schrijfofdracht aan de leerlingen geven: *‘Hoe kunnen we de voorgaande leerstof linken aan het posten van een foto op Instagram? Leg uit in 3 stappen.’* Dit raden we vooral aan in de doorstroom- of dubbele finaliteit. Als de klas iets meer begeleiding nodig heeft, dan is er een meer gestructureerdere oefening (met per stap verschillende vragen). Deze oefening is vooral geschikt voor de dubbele of arbeidsmarktfinaliteit maar kan desgewenst ook gebruikt worden in de doorstroomfinaliteit. Hieronder vindt u de oefening (*‘Hoe kunnen we de looking-glass self theorie van Cooley linken aan het posten van een foto op Instagram? Vul de 3 stappen aan.’*).

Indien de leerlingen geen Instagram hebben, kan er ook gewerkt worden met Snapchat, TikTok etc.

Stap 1: Mijn online indruk. Denk aan je eigen Instagram-profiel (of stel voor dat je er één hebt).

- Wat voor foto's/filmpjes **van jezelf** post jij meestal?

- Waarom plaats jij meestal zo'n foto's of filmpjes?

- Welke indruk wil jij geven aan anderen met die foto's/filmpjes?

- Is de indruk die jij wilt geven hetzelfde als wie je écht bent? Waarom wel/niet?

Deze stap gaat over _____ verwachtingen: hoe jij denkt dat je overkomt op anderen.

Stap 2: Hoe denken wij dat anderen ons zien online?

- Welke reacties verwacht je op jouw foto's of filmpjes? (bv. *likes*, positieve/negatieve *comments*...)

- Wat leid jij af uit die reacties? Wat denk jij dat anderen van jou vinden?

- Ben je zeker dat dit klopt of vul je zelf in wat anderen denken? Leg uit.

Stap 3: Het zelfbeeld

- Hoe beïnvloeden *likes* en/of reacties jouw gevoel over jezelf?

- Als ik veel *likes*/reacties krijg, dan voel ik mij

- Als ik weinig *likes*/reacties krijg, dan voel ik mij

- Denk je dat Instagram jouw zelfbeeld beïnvloedt? Leg uit.

- Zou jouw zelfbeeld hetzelfde zijn zonder Instagram?

Suggesties voor de leerkracht:

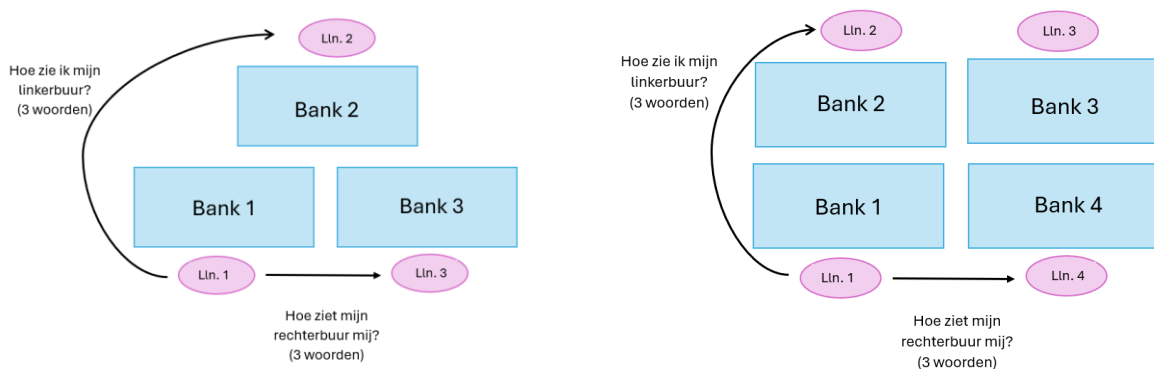
Indien je merkt dat er te weinig tijd is, kunnen de leerlingen zelfstandig (thuis of in een volgende les) met deze oefening aan de slag gaan.

Opdracht 5: Spiegelgesprek (15 min)

Het laatste onderdeel van het deeltje ‘Hoe ziet een ander mij?’ is het **spiegelgesprek**. Het doel van het spiegelgesprek is om de leerlingen duidelijk te maken dat we onszelf niet zien zoals anderen ons zien, maar zoals we denken dat anderen ons zien.

Voor het spiegelgesprek moeten de leerlingen in kleine groepjes gaan zitten, liefst in een cirkelvorm. Idealiter bestaan de groepjes uit 3 à 4 leerlingen. Deze werkvorm kan zowel gebruikt worden in een klas met een even aantal leerlingen als een klas met een oneven aantal leerlingen.

Hierna worden opnieuw de verschillende vormen van identiteit, die gebruikt werden in het onderwijsleergesprek bij deel 1 ‘Wie ben ik?’, geprojecteerd op de PowerPoint. De leerlingen kiezen individueel 3 woorden uit de lijst (zie afbeelding 4) waarvan zij denken dat hun rechterbuur hen ziet en schrijven dit op in hun werkbundel. Daarna kiezen de leerlingen 3 woorden uit de lijst die zijn of haar linkerbuur beschrijven.

Afbeelding 6 & 7: Spiegelgesprek

Daarna worden de antwoorden met elkaar vergeleken. Om chaos te vermijden raden wij aan om de vergelijking van de antwoorden in een vaste volgorde te laten gebeuren, bijvoorbeeld met de klok mee, en telkens maar één leerling in het groepje aan het woord te laten voor 20 seconden. Daarna is de volgende leerling aan de beurt. Als leerkracht is het belangrijk dat je de leerlingen erop wijst dat ze enkel hun antwoorden overlopen met elkaar. Er is in deze fase van de opdracht nog geen tijd voor interpretatie. Dit gebeurt in de reflectie hieronder. Er kan, indien gewenst, gewerkt worden met een vast format om de leerlingen te helpen. Een voorbeeld van zo'n format is de volgende:

- Leerling 1: 'Ik denk dat jij mij ziet als'
- Rechterbuur: 'Ik zie jou als...'

Suggesties voor de leerkracht:

Verwijs voor het spiegelgesprek opnieuw naar de afspraken die in het begin van de les gemaakt zijn om een veilig klasklimaat te garanderen. Je kunt er ook altijd voor kiezen om de groepjes zelf samen te stellen om zo eventuele conflicten te vermijden. Benadruk tot slot dat er geen 'juiste' of 'foute' identiteitslagen kunnen bestaan.

Nadat de antwoorden onderling in het groepje vergeleken zijn, is het tijd voor een korte reflectie via de werkvorm **think-pair-share**. De leerkracht projecteert volgende vragen op de PowerPoint: *'Wat kwam overeen? Wat is anders dan je dacht? Hoe denk ik nu over mijzelf? ...'*. Leerlingen krijgen een 3-tal minuten de tijd om hier individueel over na te denken (think). De antwoorden schrijven ze op in hun werkbundel. Daarna worden de antwoorden in hun groepje overlopen (pair – 2 min.), om daarna de vragen klassikaal te bespreken (share).

Na de reflectie wordt een koppeling gemaakt naar de **theorie**. We zien onszelf niet zoals anderen ons zien (Bracke et al., 2018). De antwoorden van de leerlingen kunnen verschillen met de antwoorden van hun buur. In de plaats daarvan zien we onszelf, volgens Bracke en collega's (2018), zoals we denken dat anderen ons zien. Ons zelfbeeld, het beeld dat we hebben over onszelf, is dus niet wie we werkelijk zijn, maar hoe wij denken dat anderen ons zien. Ons zelfbeeld is een subjectief gegeven (Nickerson, 2026). Het is gebaseerd op een persoonlijke interpretatie in de plaats van op objectieve feiten.

Suggesties voor de leerkracht:

Om de aandacht van de leerlingen te hebben, is het belangrijk dat de leerlingen gericht zijn naar het bord, de PowerPoint of de leerkracht. Je kunt de leerlingen vragen om terug op hun vaste plaatsen te gaan zitten of hun bank/stoel te draaien.

Laat leerlingen opnieuw spontaan deelnemen aan de reflectie. Dwing leerlingen niet om hun antwoorden met de hele klas te delen. Zo creëer je veiligheid in je klas.

Wanneer de leerkracht nog een **extra uitdieping** wenst, kan het spiegelgesprek ook met meerdere leerlingen uitgevoerd worden (niet enkel *'Hoe ziet mijn rechterbuur mij?'* maar ook *'Hoe ziet leerling 4 mij? Hoe ziet leerling 5 mij? Hoe ziet leerling 10 mij? Etc.'*). Omdat we met veel verschillende mensen omgaan, kan ons zelfbeeld verschuiven, afhankelijk van de 'spiegel' die we gebruiken (Nickerson, 2026). Ter verduidelijking kan opnieuw verwezen worden naar afbeelding 5.

Samenvattend hebben we deel 2 *‘Hoe ziet een ander mij?’* besproken aan de hand van een onderwijsleergesprek, een vastzettingsoefening en een spiegelgesprek, rond de *looking-glass self theorie*. Leerlingen weten wat een zelfbeeld is en hoe dit gevormd wordt.

Hoe zie ik een ander? (30 min.)

In het derde onderdeel *‘Hoe zie ik een ander?’* willen we de leerlingen stimuleren om na te denken over het beeld dat ze van anderen hebben. Eerst willen we de leerlingen doen stilstaan bij de sociale processen sociale categorisatie en wij-zij-denken. In een volgende stap dagen we de leerlingen uit om deze sociale processen te doorbreken door op zoek te gaan naar identiteitslagen die ze delen met anderen.

Opdracht 6: Sociale categorisatie (5 min.)

De leerlingen zien in hun leerlingenbundel een afbeelding waarop mensen met verschillende uiterlijke kenmerken staan (zie afbeelding 8). Ze krijgen de volgende opdracht: *‘Deel de mensen op drie verschillende manieren op in twee groepen.’*

Een mogelijk oplossing is: jong-oud; man-vrouw; blank-gekleurd.

Afbeelding 8: Sociale categorisatie. Bron: Vecteezy (z.d.)

Hierna reflecteren de leerlingen individueel over de indeling die ze hebben gemaakt: *‘Waarom heb je deze indelingen gemaakt? Op basis waarvan?’*.

Mogelijke antwoorden: op basis van leeftijd, huidskleur, geslacht.

Daarna volgt een klassikale bespreking waarbij een aantal leerlingen hun indeling bespreken. De leerkracht vraagt de leerlingen daarbij tot welke van die groepen ze zelf behoren als opstap naar de theorie over sociale categorisatie.

Onderwijsleergesprek sociale categorisatie en voor- en nadelen (10 min.)

De leerkracht maakt de link tussen opdracht 6 en de theorie over sociale categorisatie. De opdracht toont aan dat we intuïtief mensen heel snel in categorieën kunnen opdelen op basis van geslacht, huidskleur/afkomst, leeftijd of andere gemeenschappelijke kenmerken. Dit wordt ook wel **sociale categorisatie** genoemd (Van Hiel & Roets, 2022). Wanneer we mensen opdelen in sociale categorieën, kunnen we snel het onderscheid maken tussen de groep waartoe we zelf behoren en de groepen waartoe we niet behoren. De groep waarmee je jou identificeert wordt ook de **in-groep** genoemd (wij). De **uit-groep** is de groep waartoe je niet behoort (zij).

Nu verdeel je de klas in twee helften. De leerlingen uit de ene helft denken in duo's na over de voordelen van sociale categorisatie. De leerlingen uit de andere helft denken eveneens in duo's na over de mogelijke risico's van sociale categorisatie. De leerlingen krijgen hier twee minuten tijd voor.

Wat zijn **voordelen** van sociale categorisatie?

Wat zijn mogelijke **risico's** van sociale categorisatie?

Je laat de leerlingen hun antwoorden delen in de klasgroep. Hierna bespreek je de voordelen en risico's die de leerlingen nog niet hadden aangehaald. De onderstaande antwoorden staan niet in de leerlingenbundel, de leerlingen krijgen wel ruimte om notities te nemen.

Voordelen van sociale categorisatie:

Door mensen snel in groepen op te delen, kunnen we grote hoeveelheden informatie nauwkeurig en betekenisvol verwerken en op die manier de complexe werkelijkheid overzichtelijk maken. Dit hebben we soms nodig om snel een beslissing te kunnen maken (Van Hiel & Roets, 2022).

Risico's van sociale categorisatie:

Omdat we intuïtief heel snel het onderscheid tussen de in- en uit-groep kunnen maken, voelen we vaak meer sympathie en vertrouwen in de mensen uit de in-groep. Tegenover mensen van de uit-groep zijn we vaak wantrouwiger. Wanneer de uit-groep als volledig het tegenovergestelde van de in-groep wordt voorgesteld, spreken we van **wij-zij-denken**. De Vlamingen worden bijvoorbeeld vaak als tegenpool van de Walen beschouwd. Dit wij-zij-denken wordt problematisch wanneer de tegenstelling tussen de in- en uit-groep zo groot wordt dat er geen ruimte meer is voor een middengroep met een meer genuanceerde mening (Van Wonderen, 2018).

Een ander risico van sociale categorisatie is dat we de neiging hebben om mensen van een uit-groep in een 'hokje' te steken op basis van één opvallende deelidentiteit. Het lijkt dan dat alle mensen die tot de uit-groep behoren hetzelfde zijn en zich op dezelfde manier gedragen (Van Hiel & Roets, 2022). Dit fenomeen noemen we stereotiep denken. Een **stereotype** is een versimpeld en vaak uitvergroot beeld van een hele groep, gebaseerd op het gedrag of het uitzicht van een paar mensen (Unia, 2025). Bespreek welke voorbeelden van stereotypes je leerlingen in afbeelding 9 herkennen.

Andere voorbeelden van stereotypes zijn:

- 'Nederlanders zijn gierig.'
- 'Mannen kunnen geen meerdere dingen tegelijk doen.'
- 'Jongeren zijn lui.'
- 'Oude mensen lopen met een stok.'

Afbeelding 9: Stereotypes. Bron: Adobe Stock (z.d.).

Suggestie voor de leerkracht:

Merk je dat jouw klasgroep moeite heeft met zelfstandig notities nemen? Dan kun je ervoor kiezen om de bovenstaande theorie wel in de leerlingenbundel te zetten. Je kunt de leerlingen dan bijvoorbeeld kernwoorden laten fluoresceren.

Opdracht 7: Levende boeken (15 min.)

Vorbereiding:

Deel deze link met je leerlingen via het online leerplatform van jouw school:
<https://www.bruzz.be/videoreeks/wat-wil-je-weten>.

Tijdens de les:

In deze opdracht krijgen de leerlingen inzicht in het stereotype beeld dat ze zelf hebben ten aanzien van een bepaalde groep mensen. Deze opdracht maken de leerlingen individueel. Wel is aangeraden om de opdracht klassikaal te overlopen.

De leerlingen kiezen eerst een sociale categorie waartegenover ze een stereotiep beeld hebben. *‘Bij welke sociale categorie heb je het snelst de neiging om iedereen in hetzelfde ‘hokje’ te steken?’*. Ze kunnen kiezen uit de volgende negen sociale categorieën:

- ➔ mensen die dakloos zijn, mensen die bipolair zijn, vluchtelingen, ex-alcoholisten, mensen die non-binair zijn, strippers, Roma's, mensen met een hoofddoek en mensen die gepest werden

Vervolgens denken de leerlingen na over het beeld dat ze tegenover deze sociale categorie hebben. *‘Welke drie woorden roept deze sociale categorie bij je op?’* en *‘Wat hoor of zie je op sociale media of in je omgeving vaak over deze sociale categorie?’*.

Hierna surfen de leerlingen op hun laptop naar de Youtube-reeks *‘Wat wil je weten?’* van Bruzz (2022) via de link die je met hen gedeeld hebt. In deze Youtube-reeks van Bruzz, het belangrijkste Nederlandstalig mediamerk in Brussel, worden er vragen gesteld aan een ‘levend boek’; iemand die tot de bovenstaande sociale categorieën behoort. De leerlingen kijken (met koptelefoon of oortjes) naar de eerste 5 minuten van de aflevering over de sociale categorie die ze bij de eerste vraag hebben gekozen.

Afbeelding 10: Wat wil je weten? Bron: Bruzz (2022)

Na het bekijken van de video worden de leerlingen gestimuleerd om over hun stereotiep beeld ten aanzien van de sociale categorie te reflecteren aan de hand van de volgende vragen:

- *‘Welke identiteitslaag had jij niet verwacht van de persoon uit de video?’*
- *‘Welke identiteitslaag heb jij gemeenschappelijk met de persoon uit de video?’*
- *‘Hoe is jouw beeld van de mensen die tot die sociale categorie behoren veranderd door het bekijken van de video? Geef een concreet voorbeeld.’*

De leerlingen schrijven hun antwoorden op in hun leerlingenbundel. Het kan zinvol zijn om in een korte klassikale nabespreking een aantal leerlingen te laten vertellen over hun antwoorden op de laatste drie vragen.

Extra Opdracht: Stap in de cirkel (15 min.)

Deze extra opdracht kan dienen als buffer; wanneer de vorige opdrachten sneller lopen dan gepland, kun je het deel *‘Hoe zie ik een ander?’* met deze opdracht afsluiten. Ook is het mogelijk om deze opdracht in een volgende les uit te voeren.

Het doel van deze opdracht is om stereotype beelden en wij-zij-denken binnen de klasgroep te doorbreken door op gedeelde identiteitslagen te focussen. Door middel van deze opdracht toon je namelijk dat hoewel de leerlingen in de klas allemaal verschillende deelidentiteiten hebben, ze ook gedeelde identiteitslagen hebben. Deze opdracht heeft dus potentieel om aan het open klasklimaat bij te dragen (Van Alstein, 2018).

Voor de opdracht gaan de leerlingen allemaal in een grote kring staan. De leerkracht staat ook in de kring. De leerkracht leest verschillende stellingen voor. Als de leerling vindt dat de stelling klopt voor hem/haar/hun dan zet de leerling een stap in de cirkel. Wanneer de leerkracht een signaal geeft, gaan de leerlingen terug op hun startpositie staan.

Mogelijke stellingen zijn (Uit De Marge, 2022):

- Zet een stap in de cirkel als...
 - o Je graag danst/sport.
 - o Je van je huisdieren houdt.
 - o Je te veel op je smartphone zit.
 - o Je vroeger vaak kattenkwaad hebt uitgehaald.
 - o Je gelooft in een leven na de dood.
 - o Je geen vertrouwen hebt in de politiek.
 - o Je je onveilig voelt op straat.
 - o Je al eens door de politie bent tegengehouden.
 - o Je je zorgen maakt over het klimaat.
 - o Mensen hebben waarbij je terecht kunt als je je niet goed voelt.
 - o Je ooit gepest werd.
 - o Je anderen hebt gepest.
 - o Je onlangs iemand verloren hebt.
 - o Je je al onzeker hebt gevoeld.
 - o ...

Na de stellingen duid je dat hoewel de leerlingen op het eerste zicht in verschillende groepen ingedeeld kunnen worden, ze ook veel gelijkenissen/raakvlakken hebben. Op

die manier worden de leerlingen deel van elkaars in-groep; zo worden we als klas ‘wij’ in plaats van ‘zij’.

Na deze oefening laat je de leerlingen individueel reflecteren over de volgende vragen:

- *‘Welke eigenschappen deel je met veel medeleerlingen?’*
- *‘Van welke eigenschappen had je niet gedacht dat anderen van jouw klas ze ook zouden hebben?’*
- *‘Wat deel je met weinig medeleerlingen? Wanneer voelde je eenzaam?’*
- *‘Hoe is jouw beeld van je medeleerlingen veranderd door deze oefening?’*

Suggestie voor de leerkracht:

De stellingen uit de oefening kunnen erg persoonlijk of gevoelig zijn. Je kunt er daarom voor kiezen om sommige vragen niet te stellen of extra vragen te stellen waarvan je denkt dat ze verbindend kunnen zijn in jouw klas. Hoewel deze opdracht het open klaslimaat kan versterken, is een veilige klasdynamiek een voorwaarde om deze opdracht te kunnen uitvoeren. Als je merkt dat er geen veilige klasdynamiek is, kun je ervoor kiezen om in de plaats van de fysieke oefening, de video ‘*Al wat we delen*’ te laten zien (Uit De Marge, 2020). De link naar deze video is de volgende:

https://www.youtube.com/watch?v=a_bpHoHIGWw&t=7s.

Na de video kun je de leerlingen bijvoorbeeld laten nadenken over de volgende vragen:

- *‘Welk gevoel krijg je bij deze video?’*
- *‘Van welke eigenschappen had je niet gedacht dat mensen uit zoveel verschillende sociale categorieën ze zouden delen?’*
- *‘Wat is de boodschap van deze video?’*

Evaluatie (15 min.)

Evaluatieve opdracht: Hoe is mijn identiteit veranderd? (15 min.)

Om te evalueren of de leerlingen het minimumdoel behalen werken we met een opstel.

De opdracht luidt als volgt:

‘Schrijf een tekst over hoe jouw identiteit veranderd is doorheen de tijd en link dit aan de looking-glass self theorie. Deze tekst is minstens een halve pagina lang. Verwijs in je tekst naar de concepten die we tijdens de les gezien hebben (dynamische, gelaagde, relationele identiteit...). Bekijk zeker de evaluatiecriteria in de rubric.’

Suggesties voor de leerkracht:

Leerlingen met leerstoornissen kunnen deze opdracht op de laptop maken (bijvoorbeeld aan de hand van het programma Sprint).

Om de evaluatieve opdracht praktisch haalbaar te houden binnen 15 minuten, worden enkel deel 1 ‘Wie ben ik?’ en deel 2 ‘Hoe ziet een ander mij?’ geëvalueerd. Dit behoort namelijk tot de kern van ons leerplandoel. Indien je wenst om deel 3 ook te beoordelen, is het mogelijk om de *opdracht 7: Levende boeken* te beoordelen.

De opdracht kan geëvalueerd worden aan de hand van onderstaande rubric. In de rubric evalueren we drie criteria die samen op 10 punten staan. Zo staan er vier punten op het kunnen toepassen van de kenmerken van identiteit, vier punten op de reflectie over *looking-glass self* theorie en twee punten op de structuur en schrijfstijl van de opdracht.

Evaluatierubric

	Niveau 4	Niveau 3	Niveau 2	Niveau 1	Score
Toepassen kenmerken identiteit	4 van de 4 behaald ☐ De leerling geeft een voorbeeld uit zijn/haar/hun eigen leefwereld om aan te tonen dat zijn/haar/hun identiteit dynamisch is. ☐ De leerling beschrijft minstens drie identiteitslagen. ☐ De leerling beschrijft minstens twee relationele identiteitslagen. ☐ De leerling gebruikt de concepten dynamische, gelaagde en relationele identiteit	3 van de 4 behaald ☐ De leerling geeft een voorbeeld uit zijn/haar/hun eigen leefwereld om aan te tonen dat zijn/haar/hun identiteit dynamisch is. ☐ De leerling beschrijft minstens drie identiteitslagen. ☐ De leerling beschrijft minstens twee relationele identiteitslagen. ☐ De leerling gebruikt de concepten dynamische, gelaagde en relationele identiteit	2 van de 4 behaald ☐ De leerling geeft een voorbeeld uit zijn/haar/hun eigen leefwereld om aan te tonen dat zijn/haar/hun identiteit dynamisch is. ☐ De leerling beschrijft minstens drie identiteitslagen. ☐ De leerling beschrijft minstens twee relationele identiteitslagen. ☐ De leerling gebruikt de concepten dynamische, gelaagde en relationele identiteit	1 van de 4 behaald ☐ De leerling geeft een voorbeeld uit zijn/haar/hun eigen leefwereld om aan te tonen dat zijn/haar/hun identiteit dynamisch is. ☐ De leerling beschrijft minstens drie identiteitslagen. ☐ De leerling beschrijft minstens twee relationele identiteitslagen. ☐ De leerling gebruikt de concepten dynamische, gelaagde en relationele identiteit	/4
40% van het totaal					

	samenhangende manier.	samenhangende manier.	samenhangende manier.	samenhangende manier.	
Structuur & schrijfstijl	4 van de 4 behaald ☐ De tekst is minimum een halve bladzijde lang. ☐ De tekst is gestructureerd/ samenhangend. ☐ De leerling gebruikt correcte spelling. ☐ De leerling gebruikt correct grammatica, inclusief hoofdletters en leestekens.	3 van de 4 behaald ☐ De tekst is minimum een halve bladzijde lang. ☐ De tekst is gestructureerd/ samenhangend. ☐ De leerling gebruikt correcte spelling. ☐ De leerling gebruikt correct grammatica, inclusief hoofdletters en leestekens.	2 van de 4 behaald ☐ De tekst is minimum een halve bladzijde lang. ☐ De tekst is gestructureerd/ samenhangend. ☐ De leerling gebruikt correcte spelling. ☐ De leerling gebruikt correct grammatica, inclusief hoofdletters en leestekens.	1 van de 4 behaald ☐ De tekst is minimum een halve bladzijde lang. ☐ De tekst is gestructureerd/ samenhangend. ☐ De leerling gebruikt correcte spelling. ☐ De leerling gebruikt correct grammatica, inclusief hoofdletters en leestekens.	/2
<i>20% van het totaal</i>					

/10

Suggesties voor de leerkracht:

Overloop de rubric indien nodig samen met de leerlingen wanneer ze het niet gewoon zijn om hier zelfstandig mee aan de slag te gaan. Dit raden we zeker aan binnen een arbeidsmarktfinaliteit.

Hidden curriculum

Ook in deze workshop zitten impliciete boodschappen rond waarden, normen, gedrag en attitudes die leerlingen oppikken doorheen het leerproces (Skelton, 1997).

Zo verwachten wij bijvoorbeeld dat leerlingen doorheen de workshop impliciet zullen leren omgaan met diversiteit, meer bepaald met positieve attitudes van diversiteit. Vooral in ons derde deel (*Hoe zie ik de ander?*) denken we dat dit het geval gaat zijn. We staan daar namelijk even stil bij wij-zij-denken en stereotypen. Ze leren hier impliciet wat aanvaardbaar is en wat niet (normen).

Ook doorheen de workshop, zowel in de leerlingenbundel als de leerkrachtenbundel, staan wij er bewust bij stil om de verschillende voornaamwoorden ('hem/haar/hun') aan te reiken. Zo maken de leerlingen op een toegankelijke, en voor hen onbewuste, manier kennis met inclusie/ een inclusieve houding in hun taalgebruik.

Tegelijk leren de leerlingen ook omgaan met gevoelige thema's. Ze oefenen in het praten over moeilijke onderwerpen en leren naar elkaar luisteren. Zo werken we indirect ook aan een ander minimumdoel dat we niet expliciet opnemen, namelijk: *07.04 De leerlingen gaan geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog over maatschappelijke thema's*. Tijdens deze workshop leren ze creatief denken, zich inleven, respectvol en duidelijk voor hun mening uitkomen en een eigen mening onderbouwen, zonder dat dit expliciet in onze lesdoelstellingen benoemd wordt.

Daarnaast verwachten we dat leerlingen indirect bezig zullen zijn met kritische mediawijsheid, zeker bij de Instagram oefening, die geldt als vastzettingsoefening bij de *looking-glass self* theorie. We hopen dat leerlingen na deze oefening (sociale) mediaboodschappen kritisch zullen analyseren en deze niet blindelings zullen accepteren.

Tot slot is er bij de evaluatie ook sprake van een *hidden curriculum*. Door de leerlingen een opstel te laten schrijven, hopen we de schrijfvaardigheden van leerlingen te versterken.

Bibliografie

Adobe Stock (z.d.). Geraadpleegd op

https://stock.adobe.com/be_nl/search?k=stereotype

Bracke, P., Van de Putte, B., Van Houtte, M., & Vermeersch, H. (2018). *Sociologie: Een hedendaagse inleiding* (editie 2018). Academia Press.

Bruzz. (2022). *Wat wil je weten?* Geraadpleegd op

<https://www.bruzz.be/videoreeks/wat-wil-je-weten>

Loobuyck, P. (2025). *In de ban van wij en zij: een pleidooi voor combinatiedenken*. Pelckmans.

Nickerson, C. (2026). *Looking-Glass Self*. SimplyPsychology. Geraadpleegd op

<https://www.simplypsychology.org/charles-cooleys-looking-glass-self.html>

Stevens, J. (z.d.). *Negatief zelfbeeld: hoe kom je er vanaf?* De Steven Training & Coaching. Geraadpleegd op <https://www.simplypsychology.org/charles-cooleys-looking-glass-self.html>

Van Hiel, A. & Roets, A. (2022). *Sociale psychologie*. (3^e editie). Academia Press.

Van Wonderen, R. (2018). *Wat is polarisatie?* Geraadpleegd op

<https://www.kis.nl/artikel/wat-polarisatie>

Van Alstein, M. (2018). *Omgaan met controverse en polarisatie in de klas* (1ste editie). Kalmthout: Pelckmans.

Vecteezy. (z.d.). Geraadpleegd op <https://nl.vecteezy.com/>

VRT. (2021). *Identiteit: Kunnen zijn wie je bent*. Geraadpleegd op

<https://www.vrt.be/nl/EDUbox/catalogus#identiteit>.

Skelton, A. (1997). Studying hidden curricula: developing a perspective in the light of postmodern insights. *Curriculum studies*, 5(2), 177-193.

Unia (2025). *Wat zijn stereotypen?* Geraadpleegd op <https://www.watwat.be/identiteit-en-diversiteit/racisme-en-discriminatie/wat-zijn-stereotypen>

Uit De Marge. (2020). *Al wat we delen*. Geraadpleegd op

https://www.youtube.com/watch?v=a_bpHoHIGWw&t=7s

c. Reflectierapport

Samenwerking

De **samenwerking** tussen de groepsleden verloopt vlot. Josefien is de persoon die initiatief neemt om af te spreken. Samen komen we voldoende op voorhand tot een datum om de taak voor te bereiden. We zijn allebei flexibel om een meeting in te plannen. De afspraken die we onderling maken worden gerespecteerd. Daarnaast hebben we telkens geprobeerd het werk zo gelijkmatig mogelijk te verdelen; we delen het werk op in twee maar lezen elkaars werk na en geven elkaar feedback of doen correcties. Verder verloopt de communicatie op een constructieve manier, er wordt naar elkaars ideeën geluisterd en op elkaar ingespeeld.

Het vooronderzoek

We vonden allebei vrij snel **didactisch materiaal** rond identiteit dat we konden analyseren. Doordat de materialen allebei zeer verschillend waren, zagen we in dat 'identiteit' echt wel een containerbegrip is waar je veel mee kunt doen. We namen onszelf voor om niet te breed te gaan in onze workshop. Daarnaast konden we uit de verschillende werkvormen veel inspiratie halen.

Ook de opbouw en het uitvoeren van de **interviews** verliep vlot. We merkten echter wel dat we iets te enthousiast waren in onze vraagstelling. Veel van onze vragen hebben we niet meer kunnen stellen, omdat het interview al bijna een uur duurde. Bij de nabespreking beschouwen we dit als een belangrijk leermoment om het in de toekomst korter en doelgerichter aan te pakken.

Opbouw workshop

We vonden een duidelijke **structuur** in de workshop zeer belangrijk. Er moet een overzicht zijn waar leerlingen zich aan kunnen vasthouden en er moet hierin een onderverdeling zijn. Wij kozen daarom voor drie onderdelen in onze workshop identiteit: *'Wie ben ik?', 'Hoe ziet een ander mij?' en 'Hoe zie ik een ander?'*. We hebben specifiek voor deze titels gekozen omdat we het belangrijk vinden om de drie onderdelen een titel te geven die makkelijk te begrijpen is voor de leerlingen.

Ons oorspronkelijk idee, dat aansluit bij onze gedachtegang hierboven, was dat we de drie onderdelen wouden koppelen aan een afbeelding van een gezicht met een grote bril. Deze afbeelding zou de rode draad van ons lessenpakket vormen; ons overzicht. Alle leerlingen zouden deze afbeelding op een A4-blad krijgen als werkblad doorheen het volledig lessenpakket. Op de achterkant van het A4-blad waren een aantal reflectievragen die de leerlingen individueel zouden invullen. Echter hadden we twijfels over deze werkwijze: is dit te kinderachtig of te makkelijk voor een derde graad doorstroom? Hebben we genoeg plaats op één A4-blad hiervoor? Waar integreren we dit in onze workshop zonder te veel herhaling te hebben? Hoe evalueren we dit gezicht en

de reflectievragen? Etc. Omwille van deze twijfels, besloten we toch met een klassieke leerlingenbundel te werken. Op die manier is er voldoende ruimte voor de opdrachten en voor de leerlingen om notities te maken.

Daarnaast wouden we ook gebruik maken van **verschillende werkvormen en (online) platformen**. Met een beetje creativiteit verzonnen we zelf onze werkvormen (bijvoorbeeld het spiegelgesprek). Het was voor ons essentieel dat het gegeven identiteit op een luchtige en interactieve manier gegeven zou worden. We wisselen daarom telkens stukjes theorie af met een aantal vastzettingsoefeningen (bestaande uit diverse werkvormen bv een filmpje, een debat-op-voeten, een Instagram-oefening etc.). Een uitdaging was wel om de theorie rond de *looking-glass self* interactief te maken.

De zoektocht naar een geschikt online platform verliep moeizamer. We hadden twijfels over welk platform we voor het eerste deel ‘*Wie ben ik?*’ zouden gebruiken: Padlet, Wooclap, Mentimeter, Google Forms ... Na zelf wat uitzoeken waren Padlet en Wooclap onze finale opties. We wouden namelijk graag de input van de leerlingen op het bord visualiseren om de leerlingen een inzicht te geven in de verscheidenheid van identiteitslagen die binnen de klas aanwezig is. Ook anonimiteit garanderen vonden we belangrijk om het veilig klasklimaat te bevorderen. Echter twijfelden we aan de praktische aspecten: Padlet is makkelijk te delen met leerkracht maar niet zo overzichtelijk (de posts staan ver uit elkaar waardoor je er telkens maar een paar kunt projecteren). Het delen van een Wooclap is iets complexer maar aan de hand van een stappenplan hebben we geprobeerd om dit te vereenvoudigen.

Ook hebben we de **inzichten** die we opdeden uit de teksten van **Van Alstein** en van **Loobbuyck** in onze workshop geïntegreerd door aan het begin van de lerarenbundel in te gaan op het belang van een open klasklimaat. In lijn met Van Alstein (2018) benadrukken we dat hoewel het thema identiteit gevoelig kan liggen, het belangrijk is om in de klas met dit thema aan de slag te gaan. Op die manier kan de klas een politieke klas worden waar er ruimte is om constructief om te gaan met verschillen en de leerlingen zo voor te bereiden op hun rol als burgers in een pluralistische democratie.

Een belangrijke voorwaarde om te ontwikkelen tot een ‘politieke klas’ is een open klasklimaat waarbij leerlingen en de leerkracht voor elkaar openstaan en elkaar respectvol behandelen. Om de leerkrachten te ondersteunen bij het creëren van zo’n open klasklimaat, stellen we voor om voorafgaand aan de workshop een aantal breed gedragen klasafspraken te maken. We geven zelf al een aantal suggesties van afspraken. Ook proberen we, zoals Van Alstein aanraadt, de impact van de workshop te verhogen door de leerlingen op een actieve manier te betrekken bij het thema. Dit doen we door een variatie aan activerende werkvormen te voorzien. Op die manier willen we de betrokkenheid en de motivatie van de leerlingen versterken.

Uittestmoment en finale aanpassingen

Het uittestmoment was voor ons een moment waarop we de hierboven besproken twijfels konden wegwerken. We kozen ervoor om ‘opdracht 2’ bij het deel ‘Wie ben ik?’ uit te testen via het platform Padlet. Daarnaast probeerden we ook het ‘Spiegelgesprek’ van het deel ‘Hoe ziet een ander mij?’ uit omdat we nog twijfelden over de timing en de instructies.

Uit de feedback van de groep kwam dat Wooclap geschikter is voor ‘opdracht 2’ dan Padlet. Via Wooclap is het mogelijk om de kolommen die je nog niet wilt tonen te verbergen wat de cognitieve belasting verlaagt voor de leerlingen. Ook bleek het mogelijk te zijn om een Wooclap met andere leerkrachten te delen. We kregen een aantal tips over hoe je dit precies doet. Met deze nieuwe informatie kozen we ervoor om met Wooclap verder te gaan in ons eindproduct.

Wat betreft het ‘Spiegelgesprek’ bleek onze timing correct ingeschat te zijn. Tips zoals een extra schema maken om de uitleg te ondersteunen en dit groter en duidelijker projecteren kwamen ter sprake. We namen dit mee in ons eindproduct.

In de nabespreking van het uittestmoment vroegen we ook tips rond de **evaluatie**. Oorspronkelijk wouden we de leerlingen evalueren op een aantal individuele reflectievragen. Onze reflectievragen stonden echter nog niet op punt en we wisten niet goed hoe dit transparant en consequent te evalueren. Bovendien wouden we de leerlingen uitdagen met onze evaluatievorm. We kregen het advies om de leerlingen actief aan het werk te zetten via een schriftelijke opdracht (‘Evaluatieve opdracht: Hoe is jouw identiteit veranderd?’). Achteraf maakten we een rubric aan de hand waarvan de leerkracht kan nagaan of de leerlingen het minimumdoel bereiken.

Concluderend bestond ons ontwikkelingsproces van de taak burgerschapseducatie uit momenten waarop we grote delen van de workshop vlot konden uitwerken, maar ook uit momenten waarop we even vastliepen of twijfelden. Echter kwamen we bij elke meeting met nieuwe moed en nieuwe ideeën bij elkaar om te komen tot een eindproduct waar we trots op zijn.

5. Bijlage I: Vooronderzoek

Interviews

Interview 1: Monique

I: Eerst wil ik kort eens een vraagje stellen over jou als leerkracht, hoe lang geef je al les en welk vak geef je?

R: Ik geef nu 25 jaar les, ik ben begonnen als leerkracht Latijn, in alle jaren heb ik eigenlijk wel eens gestaan. Dan heb ik 8 jaar geleden geschiedenis bij gedaan. Nu geef ik geschiedenis in het derde jaar en Latijn in het eerste en tweede jaar.

I: oke, en in welke koepel geef je les?

R: het VVKSO

I: is dat dan het katholiek onderwijs?

R: ja

I: ik vraag dat omdat de verschillende koepels een andere organisatie hebben van burgerschapseducatie.

R: ja

I: oke dan gaan we direct over naar het thema burgerschapseducatie.

R: uhum

I: ik ga jou vier post-its geven, je mag eigenlijk in vier woorden of vier korte zinnen opschrijven aan wat je denkt bij het woord burgerschapseducatie.

R: gewoon termen he?

I: ja

De respondent schrijft woorden op en denkt na (2 minuten)

R: nu mag je de post-its ordenen van meest belangrijk (wijst naar de ene kant van de tafel) hier naar minst belangrijk (wijst naar de andere kant van de tafel).

R: oei oei oei (respondent denkt na)

I: oke, wat heb je geschreven bij het belangrijkste?

R: 'algemene kennis over de wereld' omdat ik denk dat dat de basis is om het tweede 'kritisch omgaan met bronnen'. Als je die twee kunt of oefent, kun je het derde 'respectvol omgaan met elkaar'. En democratie, ja vloeit daar eigenlijk ook een beetje uit voort zou ik denken. Democratie heb ik opgeschreven omdat dat specifiek een van de algemene einddoelen is die je moet bereiken over alle vakken en die in geschiedenis wel voorkomt. Dat was het eerste waar ik aan dacht. En die drie zijn eigenlijk zo meer algemeen vind ik.

I: Oke goed, dan krijg ik al een beter beeld op jouw visie op burgerschapseducatie. Maar hoe zou jij aan leerlingen van jouw klas uitleggen wat burgerschapseducatie precies is.

R: uhm in de veronderstelling dat ik dat woord moet uitleggen? Of je bedoelt dat ze ermee bezig zijn?

I: nee hoe je het zou uitleggen aan leerlingen die nog nooit van burgerschapseducatie hebben gehoord.

R: ja

I: heel kort uitleggen, wat is dat nu eigenlijk?

R: ja, hen opvoeden tot uhm burgers die de wereld waarin ze leven kennen en begrijpen.

I: ja, goed

I: Oke en wat behoort er volgens u allemaal tot burgerschap, is dat compleet of denk je nog aan andere dingen die zeker tot burgerschapseducatie behoren.

R: vanuit mijn vak geschiedenis is eigenlijk alles wat we doen of zien in zekere zin burgerschapseducatie. Je leert over het verleden omdat de link met verleden en heden zo vaak als mogelijk wordt gelegd. Omdat je met bronnen werkt en kritisch probeert te kijken naar die bronnen. Dus eigenlijk vind ik dat alles wat je doet in geschiedenis, dat je daaraan aan het werken bent, zonder dat expliciet te benoemen.

I: Dus je spreekt over jouw vak geschiedenis, hoe is burgerschapseducatie binnen jouw school; de school waar je lesgeeft, precies ingericht? Valt dat dan onder geschiedenis, is daar een apart vak voor of projecten of?

R: wij hebben, bij het katholiek onderwijs is dat overal hetzelfde denk ik. Je hebt uw leerplannen en dan zo de geïntegreerde ..., de afkorting van GFL maar ik weet het niet zo goed meer van wat dat de afkorting is. Dat is met algemene doelstellingen die je in alle vakken moet bereiken en die worden in verschillende vakken komen die aan bod: waaronder burgerschapseducatie. En voor degene die nergens uitgebreid genoeg aan bod komen, zijn er projectdagen. Maar burgerschapseducatie apart, weet ik eigenlijk zelf niet zo goed, omdat dat al zodanig opgenomen is in geschiedenis, godsdienst, die vakken. Ik kan me niet bedenken of dat ergens in een project ofzo zit.

I: dus een project van die projectdagen bedoel je dan?

R: uhum. Maar burgerschapseducatie is dat zo een van die 5 uhm?

I: ik weet dat burgerschap 1 van de 16 sleutelcompetenties is.

R: ah ja in die kleurkes, ja.

I: ik denk het.

R: ik weet dat eigenlijk allemaal niet zo goed hoor. Volgens mij is dat door het katholiek onderwijs omgezet in de GFL. En zit dat daar niet heel letterlijk in 'dit is burgerschapseducatie' maar is dat in een ander woord vertaald.

I: dus er is geen apart vak op geen

R: nee, natuurlijk in de richting humane wetenschappen komt dat wel meer expliciet aan bod in die vakken. Maar het is niet zo dat ik in de richting humane wetenschappen voor geschiedenis op een andere manier werk ofzo.

I: dus eigenlijk wordt burgerschapseducatie een beetje geïntegreerd binnen geschiedenis, godsdienst...

R: ja

I: oke, hoe kijk jij er zelf naar die manier waarop burgerschapseducatie wordt ingericht op school? Vind je dat een goede manier?

R: ja, eigenlijk wel. Ik vind dat dat in die vakken zelf moet zitten. Een projectdag kan zeker interessant zijn rond dezelfde thema's. Maar dan is dat vaak een beetje apart en dan is dat voor de leerlingen ook maar een dag dat ze ook naar school moeten komen en dan vind ik dat ze niet altijd bezig zijn met, allezja dat is vaak een dag voor het examen of een dag die nog opgevuld moet worden ofzo en dan dringt dat niet altijd zo goed door denk ik wat ze eigenlijk aan het doen zijn. Dus ik denk, als dat in de vakken zelf zit, dat dat al effectiever, allez voor de meeste leerlingen, zal zijn.

I: oke, goed. Dus de school is bezig met burgerschapseducatie: in verschillende vakken. Wat is volgens jou de rol van de school in het vormen van burgers? Speelt de school een grote rol of eerder een kleine rol?

R: Onze school of de school in het algemeen?

I: de school in het algemeen.

R: ik denk dat super belangrijk is, ik vind het super belangrijk maar ik vind ook niet dat dat allemaal op de school mag overgedragen worden. Want dat is wel een beetje de tendens nu, dat het onderwijs nu zomaar alles op zich moet nemen. Maar je het lijkt mij eigenlijk een van de belangrijkste dingen die we moeten doen. Behalve kennis, wiskundige kennis en ze moeten wel algemene kennis hebben sowieso, voldoende kennis, want als je geen kennis hebt weet je niet waarover je spreekt, maar ik denk dat kennis zeer belangrijk is. Maar ook dat respectvol met elkaar omgaan. Maar ook daarvoor heb je een basis nodig, gebaseerd op kennis. En ook omgaan met wat dat je voor u krijgt, met bronnen, met media allerhande.

I: oke, dan heb ik nog een vraagje over burgerschapseducatie. Soms wordt er ook op school gewerkt rond iets zonder dat dat expliciet vermeld staat in een curriculum of in een leerplandoelstelling. Heb je het gevoel dat er ook rond burgerschapseducatie gewerkt wordt zonder dat dat expliciet benoemd wordt?

R: ja, ik denk gewoon alles wat je doet met school, met jongeren, waarin je een soort begeleidende rol hebt, ben je eigenlijk altijd bezig met ze opvoeden tot, allez ik zeg maar. SPGT (naam van een show op school) is eigenlijk super belangrijk, ik ben daar de zaag van dienst, maar ook daar uw kleedkamer hoe laat je dat achter, maar dat is wel iets, je mag ervanuitgaan dat ze dat van thuis ook meekrijgen he maar. Vanaf dat je bezig bent met die jongeren, ben je ze eigenlijk aan het opvoeden. Denk ik

I: kun je dan eens een concreet voorbeeld van in jouw les geven? In geschiedenis dan?

R: vragen wil je rechtzitten aan uw bank, dat is voor elke les maar dat lijkt mij zo, of tonen dat als jij zo zit te geeuwen, het kan zijn dat je moe bent maar dat is niet zo beleefd naar mij toe, zo alles waarin je hen eigenlijk wijst op hun gedrag. Het feit dat je binnenkomt en dat, dat is in heel de school eigenlijk, dat ze aan hun bank staan en het stil maken, het gebeurt niet altijd natuurlijk he, maar gewoon, dat zijn de basisregels die eigenlijk elke les zouden moeten gelden. Dat is niet altijd zo he maar ja. Alle basisdingen denk ik.

I: oke goed, bedankt voor de

R: basisdingen bij mij maar ook bij iemand anders, maar ik maak daar wel van deel van uit denk ik.

I: Oke, dan wil ik het nog eventjes hebben over het open klasklimaat en controversiële thema's. Ten eerste het open klasklimaat, wat is dat voor u?

R: ik versta daar onder dat leerlingen en leerkrachten zichzelf kunnen zijn, in de mate van het mogelijke en niet bang zijn om iets te vragen en iets te zeggen. Een open sfeer om je mening te kunnen geven of te kunnen aangeven of er een probleem is.

I: vanuit het perspectief van de leerling of leerkracht?

R: allebei, ja

I: Welke effecten denk je dat dat kan hebben? Een open klasklimaat, op het leerproces of op de leerlingen

R: ik denk dat ik dat zelf doe in mijn klas en ik denk dat dat helpt voor de leerlingen om te willen leren voor een vak, om te willen iets bijleren, of al is het om gewoon uit respect naar mij toe te volgen en zo goed mogelijk mee te werken. Ik denk dat dat het gevolg daarvan zou moeten zijn.

I: En dan over controversiële thema's, ik kan me voorstellen dat er in de les geschiedenis af en toe controversiële thema's opduiken?

R: ja ik vind dat moeilijk, want in het tweede semester gaat het over de kruistochten en dat is ideaal om heel het Gaza-probleem aan te kaarten. Maar ze weten daar minder van dan ik zou denken. Ik begin al met op een kaart te tonen waar dat ligt, voor sommigen, weten daar echt bijna niets van. En dat wordt in de media vaak op flessen getrokken alsof dat als je iets over Gaza zegt dan ben je anti-joods ofzo, zo dat. Dus ik vind dat wel moeilijk om dat in beperkte tijd om daar in een derde jaar, je moet daar ook geen vijf lessen mee bezig zijn, gewoon een keer aanhalen en een keer het verband leggen met het verleden denk ik. Maar ik weet soms niet goed hoe ver ik daar dan in moet gaan. Als dat gewoon een keer aanraken is of echt rond werken. Zo gelijk rond democratie, dat is een van de doelstellingen van mijn vak; van geschiedenis. Maar bij de derde jaars: de middeleeuwen, is er van democratie niet zoveel sprake. Om dat daar dan zo bij te lappen als dat daar niet bij past, ja. Ik zou het soms nog meer willen doen maar ik vind dat zelf ook heel moeilijk om de actualiteit goed genoeg bij te houden om zeker genoeg te zijn om daarover te spreken. Ik vind wel dat het moet he, maar ik vind dat moeilijk.

I: en als je erover in gesprek gaat, welke werkvorm of op welke manier organiseer je dat?

R: tot hiertoe is dat eigenlijk vooral uitleggen, allez, zo vraag- leergesprek; zo cartoons tonen en vragen "wat staat daar op? Wat zie je? Waarover gaat dat?" zo dat. Propaganda past daar dan ook in; zo cartoons. Ik heb dat nog niet gedaan in andere werkvormen eigenlijk, ik ben daar nog niet zeker genoeg voor. Het is bij mij nu mijn vierde jaar dat ik geschiedenis geef. Ik ben daar nog niet zeker genoeg voor. Mijn basis begint nu goed te lukken, maar ja het is blijven zoeken he. Maar dat is ook leuk he.

I: oke, goed. Dan nog een laatste thema. Omdat onze, wij hebben specifiek de opdracht rond het thema identiteit, dus daar wil ik ook nog iets over vragen. Op welke manier wordt er hier op school omgegaan met het thema identiteit?

R: in de eerste graad noemt dat bij ons, hoe noemen wij dat nu weeral? Talent. Dus ofwel kies je Latijn ofwel kies je talent. (lacht) Dat is wel een beetje stom. Dus daar heb je verschillende talenturen, waarin ze kunnen proeven, in een afwisselend systeem, was dat bij jullie al? Nee he. Waarin ze ook eens andere talenten dan de klassieke vaardigheden zoals wiskunde kunnen uitproberen. Iets van dans, kunst, beeld. Dus dat als het gaat over identiteit. Voor de rest hebben wij ook een volgsysteem met zo een leerlingcontact waarin toch ook wel, niet alleen over de schoolse resultaten, maar ook hoe ze zich voelen en wat ze graag doen en zo die dingen. Ik denk ook bij de lessen godsdienst enzo wordt daar ook rond gewerkt en we hebben nu ook een vak in het eerste jaar, klasuur waarin er zo meer aangeleerd wordt hoe ze moeten studeren en zo van die dingen maar ook hun plaats in de klas en de groepssfeer en zo van die dingen.

I: en heb je een idee, het is misschien niet binnen jouw les maar welke werkvormen of op welke manier er dan over wordt gewerkt?

R: leerlingcontacten ken ik zelf, want iedereen is titularis, dan wordt er zo een portfoliomapje waar dat er zo iedere keer bij elk leerlingcontact een formulier komt dat leerlingen eerst zelf voorbereiden en dan samen overlopen en in gesprek gaan. Dat kan zowel gaan over het studeren of over hoe zijn uw punten als over hoe dat ze zich voelen op school dus ja dat is een gesprek. Maar dat hoe dat ze daar in de andere vakken rond werken, dat weet ik eigenlijk niet.

I: en binnen jouw vak; geschiedenis of latijn, is er daar iets rond identiteit? Dat kan heel breed zijn.

R: in geschiedenis gaat het over onze identiteit als een land met een westerse geschiedenis he, allez zo zou je het kunnen zeggen, waar we ook af en toe ook een keer moeten kijken naar, we kijken heel hard vanuit onze westerse bril naar de middeleeuwen maar we moeten ook kijken naar wat is er op dat moment in andere werelddelen aan de hand, ma dus als we het hebben over de middeleeuwen bij ons, dat is onze identiteit eigenlijk he. Waarom dat wij Vlaams spreken bijvoorbeeld. Expliciet ben ik daar niet mee bezig. Maar zowel dat je ze opvoedt als westerse of Europese mens in feite. Bij Latijn, ook wel hen hetzelfde he, je geeft ze wat Romeinse cultuur mee, waarbij er dingen die voor ons nu normaal zijn daaruit haalt. Maar niet expliciet.

I: dat was zeker voldoende informatie om daar rond te werken. Dus dankjewel om deel te nemen aan ons interview, je hebt ons alvast heel hard geholpen voor onze opdracht. Als je wil kan ik het eindresultaat zeker doorsturen.

R: graag gedaan.

Interview 2: Petra

I: Wie bent u?

P: Ik heet Petra en ik geef Nederlands aan 3 ASO, 4 TSO, 6 TSO en 7 schakelen. Ik geef uitsluitend Nederlands.

I: En hoe oud bent u?

P: Ik ben 41.

I: Dan, hoeveel jaar ervaring heeft u als leerkracht?

P: Ik ben gestart met lesgeven in 2011 en heb nu iets meer dan 7 jaar anciënniteit.

I: Heel goed en ben je altijd al leerkracht geweest?

P: Nee, Ik heb ook in de standaard boekhandel gewerkt als assistent manager. En ook in de verkoop, omdat er gewoon geen werk was in het onderwijs.

I: Oké, speciaal dat hoor je niet vaak. Oké, dan gaan we nu eigenlijk over naar het thema burgerschap met een dropoff. Ik heb hier 4 blaadjes liggen en dan mag je een keer opschrijven, als je zo hoort 'burgerschap', waar denk je dan bijvoorbeeld aan. Dat mogen woorden zijn, dat mogen zinnetjes zijn.

Ja dankjewel, dan mag je die nu keer In de volgorde leggen wat dat voor jou het belangrijkste is en wat dat het minst belangrijkste is voor jou.

P: Dat is moeilijk. Sorry, dat is allemaal belangrijk.

Ik vind het allemaal belangrijk, maar eigenlijk zijn het allemaal belangrijke aspecten. Ze houden ook verband met elkaar. Historische bewustzijn, mens en maatschappij, politiek en sociale vaardigheden, emotioneel vermogen, je kunt die niet los zien van elkaar. En Ik heb hier bijvoorbeeld politiek apart opgeschreven, maar eigenlijk verwijst dat ook naar al de rest. Want je kunt niet aan politiek doen als je de maatschappij niet snapt, als je sociale vaardigheden en empathisch vermogen mist en als je geen historisch bewustzijn hebt. En dan denk ik dat dat historisch bewustzijn het belangrijkste is om gewoon inzicht te hebben in ja, hoe je je gedraagt in de maatschappij, in de samenleving. Welke plaats je inneemt, wat je betekent voor je samenleving en zo kun je tot die politiek komen. Maar ik denk dat centraal dat historisch bewustzijn misschien wel zit. Dus als je, ja, de geschiedenis van je eigen samenleving van de maatschappij kent, je cultuur kent dan pas kun je eigenlijk weten waar je voor staat als mens in je maatschappij, waar je als maatschappij voor staat. En sociale, vaardigheden en empathisch vermogen hangen daar ook mee samen. Want ja, je wil dat je omgeving jou graag heeft, maar je wil ook jezelf zijn en dat heb je dan ook met die politiek. Je hebt verschillende politieke partijen, ja, die ook ergens voor staan, maar je moet wel samenwerken om in die maatschappij te kunnen functioneren.

I: Dat historisch bewustzijn, ik denk dat niet iedereen dat heeft, zeker niet als kind zijnde. Vind je dat dan een taak van de school ook om daar of?

P: Ik denk vooral dat ook het gezin zelf daarmee bezig moet zijn door ja de kinderen bijvoorbeeld bloot te stellen aan het nieuws, de krant, TV, radio. Daar begint het eigenlijk al ook zelf. Misschien vertellen. Misschien begint dat al met verhalen van oma en opa, want die hebben in een andere, ja, een andere tijd geleefd in onze maatschappij. Dus dat ze zich dan ook

bewustzijn van hoe dingen veranderen, hoe inzichten/ houdingen veranderen, terwijl het eigenlijk nog altijd dezelfde maatschappij en cultuur is?

Ook denk ik aan de multiculturele maatschappij, dat is daar ook zeer belangrijk in. Dus dat verandert ook per generatie, denk ik, maar de school moet daar ook wel kunnen op inspelen, ze moet kunnen zo ja aanknopen. En wat ik zelf nu heel vaak merk is dat we niet kunnen aanknopen, omdat het bewustzijn er niet is. We hebben zo dat inzicht niet. Dus het begint eigenlijk in het gezin al van kinds af aan. Want dan hoor ik wel zo van tijdens hun school carrière kan de school wel daarop inspelen en verder aanvullen waar nodig, maar de basis moet er wel al zijn van ja, vroeger. Anders wordt het eigenlijk moeilijk. Ja, want ik weet toen ik in het lager zat, hadden wij zo het vak WO. Ja, en daar begint dat eigenlijk ook al. En ik weet toen ook, toen polsen ze ook van, ja, en welke verhalen vertellen oma en opa, want hebben zij vroeger meegemaakt? Dus soms verwatert dat misschien een beetje nu, ja, omdat leerlingen niet meer zoveel luisteren naar de verhalen van. En dat ze altijd met dat bakje bezig zijn.

I: Ja, dus je hebt nu al een beetje toegelicht wat dat burgerschap voor jou is. Stel nu dat je dat aan je leerlingen in je klassen moet uitleggen in misschien wat eenvoudigere termen. Hoe zou je dat dan uitleggen aan hun?

P: Ik geef Nederlands dus ik zou bijvoorbeeld uit het aanbrengen aan de hand van literaire teksten. Ik heb het eigenlijk nu vorige week ook bijvoorbeeld gehad over de oorlog in Joegoslavië. Dat is misschien meer dan 30 jaar geleden, maar gewoon een kort verhaal daarover. En dan, ja, gaan we vragen van ja, waarover zou het nou eigenlijk gaan? In welk gebied zijn ze bezig en welke eeuwplaatje is dit? Welk tijdperk is dit? En zo kun je dat wel aanknopen en uiteindelijk kwamen ze bij de Eerste Wereldoorlog, bij de Tweede Wereldoorlog, bij Rusland en Oekraïne. En ja, alles houdt eigenlijk dan verband met elkaar omdat dat dan een heel universeel thema is. Dus via mijn vak Nederlands ben ik eigenlijk heel vaak bezig met ja, geschiedenis. Eigenlijk ook met historische kritiek. En ja, wie is juist/fout op dat moment, terwijl er eigenlijk daar geen antwoord op is. Iedereen is fout/juist en iedereen heeft het recht om zich te verdedigen. Ja, altijd ten koste van een ander, ja.

I: Dus het komt wel aan bod in je lessen, maar gewoon misschien niet expliciet?

P: Ja, klopt, ergens zijn we er toch mee bezig.

I: Ja, en als ik dat zo hoor, het kan in het vak Nederlands. Denk je ook dat daar in elk vak opgenomen kan worden?

P: Ik denk sowieso aan alle taalvakken omdat je daar sowieso met teksten moet gaan werken. Dus als je dan bewust gaat kiezen voor bijvoorbeeld in het vak Engels, ik heb dat vroeger nog gegeven. Dan had ik ook zo een heel thema over Wereldoorlog één en dan gaan we ook zo in op ja zo, wat is nu laf zijn in de oorlog? Want ja, deserteren in de oorlog, dat was zo ja 'not done'. Mensen werden doodgeschoten omdat ze uit het leger wegliepen. Maar denk er eens over na. En ja, hoe werden die mensen gepusht door de maatschappij? Want je moet de held zijn en je moet vechten voor je vaderland en voor onze cultuur. Maar ja, wat is goed en slecht, dus in Engels kun je dat doen en in Frans kun je dat waarschijnlijk dan ook weer gaan doen. Ik denk aan een boek dat ik vroeger moest lezen in Frans La souris verte, ging ook over de oorlog. Ja normaal is het een groene muis, maar dan ja het groene leger, groen dus het valt op, want een muis kan niet groen zijn. Dus ook zo iemand die zich vragen stelde bij ja, de zin en onzin van oorlog, van wat we eigenlijk elkaar aandoen. En sowieso in geschiedenis weet ik, zijn ze daar heel veel mee bezig.

I: Ja, en vind je dat nu ook dat het de taak is van bijvoorbeeld die andere taalleerkrachten om het toch ook wel op te nemen?

P: Ergens wel. Want ik denk zodra je met literatuur bezig bent, ben je bezig met de maatschappij. Want wat je in een verhaal leest, een gedicht, een toneelstuk, wat er in een roman staat, dat is ergens een weerslag van wat er gebeurt in de maatschappij.

I: Zo mooi gezegd. Dat is echt mooi gezegd. Oké, dan hadden we ook al een klein beetje besproken dat je wel vindt dat de school daar een wat aansluitende rol inspeelt. Maar waar begint en eindigt volgens u de rol van de school in de vorming van de burgers eigenlijk?

P: Ik denk vooral gewoon het actief doen nadenken erover. Wij kunnen niet beslissen wat zij denken, maar we kunnen wel zo ja, een beetje aansporen van 'denk er toch wat dieper over na.' Dus leer nadenken voordat je een bepaalde keuze maakt. Dat heeft ook gevolgen voor iemand anders. Ik denk dat dat vooral belangrijk is dat ze daarmee rekening leren houden. Dus niet dat ze een bepaalde keuze moeten maken, maar dat ze wel een overwogen keuze kunnen maken. Ja, dus dat we ze niet indoctrineren ofzo, want als je dan een beroep met politiek bezig bent, je kunt hen niet gaan zeggen wie de perfecte partij is. Nee, maar je moet hen wel leren om te kijken van welke partij staat voor dit of voor dat of wat wil die partij? Hoe is dat historisch gegroeid voordat je daarvoor gaat kiezen? Ja, want ik herinner me nog, ik was bezig over de taalstrijd vorig jaar in 4 TSO, over de Vlamiganten enzo en wat zij daaruit meedroegen was 'mevrouw is voor Vlaams Belang.' Ik heb dat nooit gezegd. Ik heb gewoon uitgelegd hoe hard men gestreden heeft voor het Nederlands in Vlaanderen. En dan denk ik soms ook, ja, eigenlijk, ze kunnen nog altijd niet goed nadenken over de reden dat mensen in Vlaanderen op die manier gestreden hebben. Dus ik denk dat dat het belangrijkste is nadenken over het waarom van bepaalde keuzes.

I: Oké, dank je wel. En dan hoor ik dat het ook voornamelijk in geschiedenis wordt gegeven?

P: Jawel geschiedenis en burgerschap zit zo'n beetje samen in een pakketje bij ons op school.

I: Ik ging zeggen van, hoe wordt dat ingericht op jullie school? Is dat echt een specifieke vak?

P: Eigenlijk, dat burgerschap wordt meegenomen in geschiedenis bij ons, maar ik geef zelf dat vak niet. Maar ik weet wel dat dat ja een pakketje samen is met geschiedenis.

Ik denk dat voor iedere school een beetje anders is van de keuze van een school meestal.

I: Oké ja, wat vindt u daarvan dat dat een keuze is? Vindt je dat dat goed is om burgerschap als keuze te zien? Of vind je dat dat wel een beetje verplicht moet zijn?

P: Ik denk, het komt sowieso aan bod in Nederland. Je kunt niet anders. Ja, dus of dat de school er nu voor kiest om dat als apart vak te geven of niet, toch komen ze ermee in aanraking. Hoe dan ook via geschiedenis. Sowieso gaan ze ook met politiek bezig zijn. Gaan ze ook bezig zijn met hoe de maatschappij evolueert? Ja, door bepaalde leiders, door bepaalde maatschappelijke veranderingen. Dus ze krijgen het hoe dan ook, maar dan minder expliciet dus, waardoor ze het misschien niet meteen bestempelen dat ze er echt mee bezig zijn.

Maar ik vind het op zich wel goed bij ons op school dat dat zo geschiedenis en burgerschap heet. Ja, dat ze dat zien, dat ze het weten van oké, dit valt hieronder. en ik zeg ook heel vaak in mijn les van 'je hebt dat gezien in geschiedenis?' Ik weet dat misschien niet. Ik heb het niet gevraagd aan die leerkracht, Maar ik weet dat gewoon dat dat is daar ooit aan bod gekomen.

I: Ja, en wordt er dan ook aan burgerschapseducatie gewerkt zonder dat dat eigenlijk letterlijk in het curriculum of de leerplandoelstellingen staat?

P: Goh, bij mij zit dat niet expliciet erin, maar ik denk bij geschiedenis wel. Ik kan dat leerplan niet vanbuiten, want ik heb al een paar jaar geen geschiedenis meer gegeven. Er is ook een hervorming geweest enzo. Ik ben niet meer mee met de laatste nieuwe leerplannen.

Bij Nederlands, niet dat het er letterlijk instaat, maar je verwijst er sowieso naar. Die maatschappelijke context kun je ook gewoon niet los zien van de literatuur die je geeft, dat is heel vaak het kader. Bijvoorbeeld, ik heb het over Dante en het En welke eeuw is dat? Wat gebeurt er in de maatschappij? Wat gebeurt er in Europa? Dus dat ze daar toch mee bezig zijn. Ook zijn godsdienst bijvoorbeeld, want bij Dante heeft dat ook zijn weerslag op politiek, op hoe de maatschappij werkt. Dus ja.

I: Ik merk dat jij daar heel hard mee bezig bent, vanuit jezelf. Is dat ook vanuit de directie of van de school? In welke mate wordt dit door de school aangemoedigd of juist zowat afgekeurd omdat er toch in te steken? Of is dat echt puur vanuit jezelf dat je zegt van ik wil dat er nu in en ik verwijs hierna? Of wordt er toch zo wat naar gestuurd/gepusht?

P: Ik word er niet naar gestuurd door mijn directie. Ze zijn wel af en toe in mijn lessen geweest en ik heb daar toch geen kritiek op gehad. Dus ja, ik ben niet aangespoord door mijn directie om het te doen, maar ik doe het automatisch wel. Het is niet dat ze bijvoorbeeld zeggen van als je kan verwijzen. Het is eerder dat ze zeggen bij ons van om er een beetje meer cultuur in te steken omdat ja, cultuur en kunstvakken, die is quasi verdwenen. En ja enkel het KSO heeft dat dan uitgebreid, maar ik verwerk het ook in mijn literatuur. Ik probeer het dan in mijn uitbreiding Nederlands vooral te geven als ik ja een bepaalde eeuw wil schetsen, ga ik ook zo schilderijen, tekeningen, liedjes, een stukje opera uit die periode om hen toch die voeling te geven.

Dit is wat de maatschappij op dat moment adoorde, dus hoe zou dat komen? En dan komen we weer bij geschiedenis uit dus. Ja dan moeten ze de puzzelstukjes bij elkaar leggen, maar dan beginnen ze ook wel te zien van 'ah Nederlands is eigenlijk niet apart en geschiedenis is ook niet apart. Ja, en Duits en Frans en Engels en alles komt uiteindelijk bij elkaar ja, mooi geheel dan.' Ik probeer dat te doen. Dat is ook wel goed voor de leerlingen. Misschien zien ze daar dan ook beter het nut van in, van al de vakken, zo 1 rode lijn.

I: Dat is wel mooi. En hoe goed vind je dat uw school is in het aanbieden van burgerschapseducatie? Dus, er is wel al geschiedenis en burgerschap, vind je dat voldoende? Vind je dat goed in vergelijking met andere scholen?

P: Ik vind dat op deze school, waar ik nu sta, eigenlijk één van de beste scholen waar ik al gestaan heb. Omdat zij ja gewoon veel meer rekening houden met maatschappelijke context in het algemeen. Dus niet enkel met ja, de vakinhouden, de leerstof op zich, maar ook met gezinssituaties van zowel leerlingen als van de leerkrachten. Dus ik voel me daar echt supergoed gesteund op die school. Ik kom zelf uit het katholiek onderwijs ja, heel lang geleden heb ik ook in het GO gestaan. Daarna alleen maar katholiek onderwijs en sinds vorig jaar sta ik terug in het GO en het is echt een beetje thuisgekomen.

I: En stel nu eens voor dat jij directie zou mogen zijn van die school, zou je dan op een andere manier ook aanpakken? Op een andere manier burgerschapseducatie organiseren of welke aspecten zou u behouden? Welke zou u veranderen?

P: Ik zou het vak behouden met geschiedenis en burgerschap samen en dat de taal leerkrachten zo ja, de vrijheid hebben in hun literatuur om daar ook op in te spelen. Ik vind het eigenlijk goed zoals zij dat nu aanpakken. Dat geschiedenis niet alleen de geschiedenis is, maar dat dat ook vandaag zijn weerslag heeft.

I: Dus het hoeft niet meer voor jou te zijn? Het hoeft geen apart vak te zijn?

P: Het is voor mij niet per se nodig, want als je het apart gaat plaatsen denk ik dat ze misschien teveel herhaling op den duur gaan hebben. Want hoe dan ook, je komt er toch in andere vakken mee in aanraking. Dus ik denk dat we ze ook niet mogen verstikken met dat burgerschap. Maar het moet overal ergens inzitten, want het is een draad dat doorheen alle vakken loopt.

I: Ja, mooi. Dan ga ik nu een paar vragen stellen over het klasklimaat en controversiële thema's. Wat is voor u een open klasklimaat?

P: Gewoon open klasklimaat. Ik ga zeggen bijvoorbeeld mijn 4 TSO sport heeft dat niet. Dat is een ramp om daar les te geven, want zij vatten alles op zoals zij het zelf willen opvatten. Dat is ook een klas waarin ik merk dat er gepest wordt ook al zeggen ze dat niet uitdrukkelijk aan mij. Je voelt dat. Wij hebben daar ook een stoeltjesdans gedaan. Dat is een soort online vragenlijst die alle leerlingen moeten invullen. En dan komt inderdaad naar boven van dat is een pester, die wordt gepest door. Dus in die klas kun je, ja, kun je niet spreken over een open klasklimaat. Dan moet je continu nadenken van wat kan ik hier, wat mag ik hier? Hoe gaan ze dat opvatten?

I: Dus eigenlijk is dat hoe dat de leerlingen onderling zijn met mekaar? Dat definieert een klasklimaat?

P: Ja.

I: Vind je zelf dat je daar iets kan aan veranderen als leerkracht?

P: Dat is moeilijk, ja, gewoon omdat het ook een bepaald 'type' leerling is, want ik had je dat ook eerder al verteld, die 4 TSL sport van vorig jaar. Als je vertelt over taalkwesties enzo 'mevrouw is voor Vlaams Belang'. Ik wou nu eigenlijk net uitleggen dat dat niet zo is, maar ja, zij horen wat ze willen horen. Dus ja, je bent eigenlijk beperkt in zo een klas. Maar als ik dat in mijn andere 4 TSO klas geef, dan kan ik over alles en nog wat praten. Ik kan daar ja filmpjes tonen waar iemand super racistisch zich uitdrukt en zij gaan daar gewoon naar luisteren. OK, ze zijn dan even in shock, maar ze gaan er echt mee aan de slag. Ze gaan erop in. Wat kunnen we eraan doen dat niet gebeurt? En dat is een heel andere manier van lesgeven. Ook al babbelen wij veel meer in die andere TSO klas, toch gaan we rapper vooruit.

I: Ja en hoe pakt u dat dan aan om eigenlijk zo van die thema's zoals racisme ofzo aan te pakken in zo een gesloten klas klimaat?

P: Ik heb dan een leerondersteuner bij mij. Dat is een andere persoon. Die staat elke week bij mij sowieso één uur in de klas. Ze heeft eigenlijk ondersteuning bij iemand die ADD heeft. Maar zij helpt ook een beetje dat klasklimaat binnen de perken te houden. Dus ik ben heel blij dat zij dat kan doen. Dat is ook zo één van de enige scholen die ik ken die daar echt op toeziet, want het is een moeilijke klas. Die ouders vragen dan ook wel zo een leerondersteuner. De directie zegt ook die leerondersteuner komt naar de klas. Die helpt ook met het klasmanagement zodat ik mijn les zo goed mogelijk kan geven. Dus als ik het dan heb over racisme en ze maken schunnige opmerkingen, sta ik er niet alleen voor, want die andere mevrouw kan dan ook

reageren van 'jongens allé dat is erover rustig en denk rustig na.' Maar dat is dan wel, maar voor één uurtje in de week. Zij kan vaker komen als ze niet teveel leerlingen heeft of als ze toevallig bij ons op school is die dag. Maar meestal is dat ja de donderdagnamiddag is ze bij ons op school en ze heeft ook verschillende leerlingen. Dus in principe komt zij voor één leerling. Maar haar aanwezigheid zorgt er wel voor dat die moeilijke klas toch ja handelbaar wordt. Ja, want ik merk ook, als zij er niet is, loopt het rapper uit de hand. Moet ik staan schreeuwen in de klas.

I: Denk je dan dat dat dan haalbaarder is omdat je dan met twee staat? Meer autoriteit hebt? Of is dat echt de manier hoe dat zij dat bijvoorbeeld ook aanpakt? Haar manier van doen?

P: Zij is eigenlijk meer gespecialiseerd in probleemgedrag in de klas en zij zorgt er eigenlijk een beetje voor dat ik mijn leerstof kan geven. Dat ik bezig ben met mijn leerstof in de plaats dat ik heel de tijd moet onderbreken om hen terecht te wijzen.

I: Ja en dan welke werkvormen gebruikt u eigenlijk bijvoorbeeld om die controversieel thema's aan te pakken? Is dat een open gesprek met de klas?

P: Ik werk meestal met een soort van debatstelling. Dus ik laat hun bijvoorbeeld een kort filmpje zien en dan is het bijvoorbeeld een vraag van ja, waarom zou die persoon wel op die manier gereageerd hebben? Hoe komt dat? Dus eerst nadenken van ja, wat heeft u nu ook alweer gezegd? En waarover ging het alweer? En dan kunnen ze zo ja, met elkaar in gesprek gaan daarover.

I: En wat is uw rol als leerkracht daarin?

P: Dat ze elkaar laten uitspreken. En in de eerste plaats ja, dat ze een beetje bij het thema blijven. Soms beginnen ze dan af te wijken, maar zolang dat het eigenlijk opbouwend is naar elkaar toe, laat ik hen ook wel toe om een keer over iets anders te gaan praten.

I: Dus eerder zo een beetje gespreksleider. Het is niet dat je echt zo leerkracht was?

P: Soms vragen ze ook aan mijn mevrouw, wat vindt u daar dan van? En dan moet ik wel ook deelnemen. Ik vind dat op zich niet erg.

I: Maar ja hoe, hoe reageer je dan op? Geef je dan ook echt je mening over iets of probeer je dan altijd zo wat af te wijken? Stel het gaat over politiek en ze vragen, mevrouw voor welke partij bij jij? Zou je daar dan op antwoorden?

P: Meestal probeer ik zo eerlijk mogelijk te zijn, maar bij politiek is dat iets anders. Meestal gaan ze het rechtstreeks gaan vragen. Bijvoorbeeld dat 'mevrouw, ben jij voor Vlaams belang?' 'Dan zeg ik nee. Ah voor wie dan wel? Dat hangt er vanaf hoe ik me voel, van dag tot dag. Ik probeer daar niet op direct op te antwoorden want ja eigenlijk mag je de politieke partij waarvoor je stemt niet kenbaar maken in de klas.

I: Maar stel nu dat het bijvoorbeeld gaat over, we gaan het straks daar ook over hebben, identiteit. En er zegt iemand bijvoorbeeld van, ik vind niet dat er genders zijn, mevrouw, wat vind jij daarvan? Dan zou je daar wel zo eerlijk mogelijk op antwoorden.

P: Ja, omdat dat misschien wel iets veiliger is dan politieke keuzes. Het is ook super belangrijk en ik denk voor de jongeren zelfs op dat moment belangrijker nog dan politieke partijen. Er zijn er toch veel die daar ja eigenlijk vragen rond hebben, of die zo een zekere schroom voelen om daarover te praten? Zeker in van die macho klassen zoals die sportklassen is dat heel moeilijk.

Vooral die jongens zijn daar ja heel erg macho over.

Laten actief nadenken tegen iets nieuws, dat kritisch nadenken. Ik denk dat dat een beetje de kern is altijd bij debatstelling. Ik denk dat mijn job vooral is om de kennis over te brengen in een veilige leeromgeving, maar de veilige leeromgeving is soms gewoon te moeilijk door het TYPE leerling voor je neus. Ja en soms lukt dat dan gewoon niet. Ik ben ook niet perfect. Die sporters die zitten in een heel andere fase precies van hun ontwikkeling.

I: Dan voor mijn laatste vraag wil ik het hebben over het thema identiteit. Dat is omdat onze taak daar ook verder op gaat. Op welke manier wordt er op jouw school omgegaan met het thema identiteit? Speelt dat bij jullie een grote rol?

P: Minder goh, dat is niet echt expliciet aanwezig bij ons, maar we hebben wel een redelijke open schoolcultuur, denk ik waar iedereen mag experimenteren van ja hoe en wie wil ik nu zijn? Natuurlijk binnen bepaalde grenzen. Als ze elkaar willen uitschelden is dat niet oké, maar als je met groen haar naar school wil komen, dan gaan ze er eigenlijk niks van zeggen. Of speciale kledij dragen? Veel schmink dragen? Dat is allemaal geen probleem. College in Torhout, daar weet ik, dat was wel een probleem. We hadden ooit eens een leerling in het vierde jaar die zo groene streepjes in haar haar had en dat was een drama van hier tot Tokio dat ik ook dacht van maar is dat kind nu minderwaardig omdat het groene streepjes in haar haar heeft? Laat dat kind ja.

I: Ja, snap ik. Dus eigenlijk een heel open omgeving, een heel open school, maar er zijn niet echt vakken of lessen of projecten daarrond?

P: We hebben wel zo projectweek en daar wordt soms wel een beetje rond gewerkt, bijvoorbeeld door een film te tonen rond dat thema. Of ze gaan naar een toneelstuk dat er mee te maken heeft. Maar ik denk gewoon door de cultuur van de school en door hoe bepaalde leerkrachten zich ook mogen profileren. Bijvoorbeeld ook de meneer van het secretariaat die de kopietjes neemt, loopt met groen gelakte nagels rond op school en dat is normaal. Loopt met Hawaii-hemdjes en felgroene doctor Martins en dat is normaal. Onze nieuwe collega wiskunde ook met blauw en rood gelakte nagels met eyeliner. Niemand kijkt er eigenlijk scheef naar. Ja, wij aanvaarden dat gewoon en de één loopt in een leren jasje en een ja boots met een jeans, en de ander loopt met een das en een jasje. Ja, dat is normaal, ieder mag eigenlijk een beetje zijn zoals hij is.

I: Dat is wel mooi. Maar ik denk ook, want je hebt verschillende vormen, identiteit: gender, SE, migratieachtergrond etc. dat dat ook wel heel vaak, niet expliciet, maar zo impliciet in lessen wel weer aanwezig komt? Zoals dat burgerschap misschien?

P: Wij hebben ook een heel divers lerarenkorps. Dus dat maakt ook omdat je hebt, dus het gemeenschapsonderwijs, dus alle verschillende levensbeschouwingen komen aan bod. En ja, sowieso heb je heel veel mensen van andere culturen die dan ook komen lesgeven bij ons dus en dat weerspiegelt zich zowel bij de leerlingen als bij de leerkrachten, dus dat vind ik eigenlijk mooi in het GO dat je zo de weerspiegeling hebt van de volledige maatschappij. En, Ik heb zo lang in het katholieke gestaan en eigenlijk miste ik dat daar wel. Want Ik ben ook zo niet zo de doorsnee typische leerkracht en ik voelde mij daar extreem geremd in het katholiek onderwijs van 'je moet er altijd zo bij lopen en Je moet zo overkomen' of ze hebben kritiek en het GO is daar veel vrijer. Ik denk dat dat de leerlingen ook de boodschap meegeeft van je mag gerust jezelf zijn. Als je gewoon je best doet en niemand kwaad doet, ik denk dat dat het belangrijkste

is. Laat de ander in zijn waarde. Je mag iets anders denken en je mag iets anders van vinden. Maar Je moet die persoon daarvoor niet in de grond gaan stampen of iets lelijks zeggen. Doe gewoon je eigen ding.

I: Oké, dank je wel. Dit was eigenlijk de laatste vraag, dankjewel om aan het interview deel te nemen. Je hebt ons heel erg geholpen met deze opdracht. Ja is er nog iets dat je wilt toevoegen?

P: Gewoon misschien over gender, want eigenlijk is het een heel interessant thema. Ik heb mijn eerste thesis eigenlijk ook rond gender gewerkt en ik vind het opvallend, zelfs rond collega's, soms als ik zeg, van ja, mijn thesis ging over gender en hoe dat werkt in de maatschappij dat ze meteen beginnen over veranderen van geslacht. Terwijl dat het daar totaal niet over ging. Ja, wat is gender en hoe drukken wij gender uit? En eigenlijk kun je op en top vrouw zijn met een mannelijke Energy. Of Je kunt super mannelijk zijn met ergens een vrouwelijke Energy. En dat wil niet zeggen dat je ja een homofiel of lesbienne bent ofzo. Daarover ging dat meer en heel veel Mensen beseffen dat niet denken, dat gaat alleen maar over het veranderen van geslacht. Ik vind dat super jammer.

I: En hoe zou je dat dan bijvoorbeeld in een klas, stel nu dat je de ruimte krijgt om dan over gender te leren, hoe zou je dat aanbrengen? Welke werkvormen enzo zou je daarvoor gebruiken?

P: Ik zou beginnen met zo bands, muziekbands enzo. Ik denk maar zo aan die band die het Songfestival een paar jaar geleden heeft gewonnen, Maneskin. Die hebben ook zo dat genderfluïde. En dan heb je die vrouw die bas speelt. Dat is eigenlijk ja, zo een mannelijk jobje bijna ja, de bassist en het is een vrouw. En die anderen zijn mannen, maar die hebben zo dat vrouwelijke. Maar dat wil niet zeggen dat dat mietjes zijn zoals zij dan zeggen. Dus daar zou ik een opening creëren.

I: Dus eigenlijk ook vanuit de leefwereld vertrekken?

P: Ja, ik probeer dat ook wel echt zo te doen.

I: Ja oké, dank je wel!

Analyse educatief materiaal

Analyse educatief materiaal 1: EDUbox identiteit: kunnen zijn wie je bent

Auteur van het materiaal

De EDUbox identiteit (VRT, 2021) is een initiatief van de VRT in samenwerking met Mediawijs, WatWat, Tumult en Waddist.

Elk jaar organiseert de VRT een solidariteitsactie: De Warmste Week. In 2021 stond de Warmste Week in het kader van 'kunnen zijn wie je bent'. In het kader van deze solidariteitsactie lanceerde de VRT een educatief en interactief lespakket: de EDUbox identiteit. De VRT heeft al meerdere EDUboxen ontwikkeld. Voorbeelden van thema's van andere EDUboxen zijn: 'digitale balans', 'oorlog en vrede', 'sociale media' en 'mentaal welbevinden'. Om de EDUboxen te ontwikkelen, wordt samengewerkt met experts van VRT NWS en inhoudelijke partners. De inhoudelijke partners voor de EDUbox zijn:

- Mediawijs: het Vlaamse Kenniscentrum Digitale en Mediawijsheid van de Vlaamse overheid en imec vzw. Mediawijs helpt de inwoners van Vlaanderen en Brussel om digitale technologie en media actief, creatief, kritisch en bewust te gebruiken en begrijpen om deel te nemen aan onze maatschappij. Mediawijs heeft meegewerkt aan verschillende EDUboxen over thema's zoals 'overtuigingen', 'online pesten', 'digitale balans' en 'artificiële intelligentie'.
- WatWat: een platform van meer dan 100 organisaties zoals Awel, Sensoa, VDAB en Child Focus die jongeren willen informeren en toeleiden naar advies of hulp. Op de site van WatWat is er een pagina 'identiteit' die bestaat uit verschillende artikels met informatie die gerelateerd is aan het thema identiteit. Deze artikels komen van de verschillende partnerorganisaties.
- Tumult: een jeugdwerkorganisatie die al vijftig jaar werkt rond verschillende thema's zoals diversiteit, inclusief jeugdwerk, samenleven en omgaan met conflict en pesten. Deze organisatie werkt rond deze thema's in verschillende vormen zoals vormingen, resultaatgerichte trajecten, downloads of advies.
- Waddist: een gratis app die peilt naar hoe jongeren denken over allerlei thema's zoals identiteit. Deze app beschikt over een uitgebreide database aan uitspraken en cijfers over jongeren.

Doel van het materiaal

Een EDUbox is een educatief concept van de VRT om jongeren uit het secundair onderwijs te laten kennismaken met een bepaald maatschappelijk thema. Het doel van de EDUbox is om jongeren te informeren en hen te stimuleren om zelf met het thema aan de slag te gaan. Bovendien zijn de EDUboxen gericht op de sleutelcompetenties uit het leerplan.

Specifiek voor de EDUbox identiteit is het doel om het thema identiteit bespreekbaar te maken in de klas. Het is met andere woorden de bedoeling om een veilig klimaat te creëren waarin het thema identiteit besproken kan worden. Uit een onderzoek van DWW en Waddist is gebleken dat 1 op de 5 Vlamingen niet zichzelf kan zijn. Door het thema identiteit bij jongeren in de klas bespreekbaar te maken hopen de makers van de EDUbox dat jongeren meer het gevoel hebben dat ze zichzelf kunnen zijn. Dit doel wordt expliciet beschreven op de website van de EDUbox

identiteit. In het materiaal zelf wordt enkel vermeld dat 1 op de 5 Vlamingen niet zichzelf kan zijn. Op die manier wordt het belang van het thema identiteit in de verf gezet. Het doel wordt daarentegen niet letterlijk vermeld in het materiaal zelf.

In de EDUbox wordt op een eenvoudige en overzichtelijke manier informatie gegeven over het thema identiteit. Bovendien zijn er in het materiaal verschillende links naar getuigenissen van de ambassadeurs en opdrachten die de leerlingen in de klas kunnen uitvoeren. Door de variatie in werkvormen denk ik dat het thema identiteit zeker bespreekbaar wordt in de klas; de leerlingen worden zowel geïnformeerd, erkend en leren hun eigen identiteit beter kennen. Het doel wordt dus bereikt aan de hand van het materiaal.

Methode en inhoud

De EDUbox identiteit is opgebouwd uit vijf delen: wie ben jij, wat is identiteit, aan de slag, online-offline identiteit en meer weten. Het eerste deel 'wie ben jij' introduceert de jongeren tot het thema identiteit. Het tweede deel gaat dieper in op het concept identiteit, wat de functies van identiteit zijn en factoren die een identiteit vormgeven. Het derde deel introduceert de leerlingen tot de app Reflector. Het vierde deel 'online-offline identiteit' gaat over online identiteit, online communities, de impact van sociale media op ons zelfbeeld en posten op sociale media. Het vijfde deel 'meer weten?' geeft informatie over de partnerorganisaties die de EDUbox hebben ontwikkeld.

In de EDUbox identiteit wordt gebruik gemaakt van verschillende werkvormen. De leerlingen verwerken bepaalde delen van de leerstof zelfstandig (zelfstandig begeleid leren: duidelijke informatie op de PDF met richtvragen) of in kleine groepen. Daarnaast zijn er ook groepsopdrachten waarbij er met de groep samengewerkt wordt en opdrachten die de leerlingen individueel moeten uitvoeren. Verder zijn er ook video's van de ambassadeurs die de leerstof toepassen en vragen die tijdens een onderwijsleergesprek of een groepsgesprek besproken kunnen worden. De ingezette media zijn een EDUbox met een downloadbare PDF en een interactieve webversie, een online vragenlijst, video's van de ambassadeurs en een expert, de Waddist-app, de Reflector-app, vragen die gesteld kunnen worden in een onderwijsleergesprek en links naar verwante websites zoals die van WatWat, Zwijgen is Geen Optie en SchoolTv.

Door de variatie in werkvormen en media is er zeker aandacht voor verschillende leerstijlen. Wanneer leerlingen moeite hebben om de uitleg op de fiches te begrijpen, kunnen ze de leerstof toch begrijpen door de video's, de groeps- of individuele opdrachten en de voorbeelden op de slides. Ook wordt er heel beeldend gewerkt, er worden veelzeggende afbeeldingen aan de powerpoint toegevoegd. Bovendien heb je als leraar de keuze om de EDUbox als individueel leertraject of als zelfstandig groepswork in de klas te gebruiken. Op die manier kun je de EDUbox inzetten op een manier die geschikt is voor de leerlingen in jouw klas.

Kwaliteit van het materiaal

De werkvormen lijken me geschikt om de jongeren te informeren over het thema identiteit en ze bewust te maken van hun eigen identiteit. Het zelfstandig verwerken van de leerstof, de groepsgesprekken en video's van de ambassadeurs zorgen ervoor dat de jongeren een bredere visie krijgen op het thema identiteit. Ze dienen om de jongeren te informeren over de diversiteit aan identiteiten en hoe een identiteit gevormd wordt. De individuele opdrachten zijn geschikt om

de leerlingen te doen stilstaan bij hun eigen identiteit. Door de onderdelen van de eigen identiteit te moeten visualiseren, krijgen de jongeren inzicht in hun identiteit. Het werken met de Reflector-app lijkt me wel een tijdrovende activiteit. Het is leuk dat de leerlingen op een creatieve manier met hun identiteit kunnen omgaan maar ik denk dat er nogal veel tijd kruipt in het downloaden van de app en het trekken en bewerken van de foto's voor verschillende thema's.

Het materiaal is inhoudelijk correct. Er worden verschillende aspecten van identiteit naar voren gebracht. Bovendien is er inbreng van en samenwerking met onderwijsconsulente Steffie De Baerdemaeker die gespecialiseerd is in identiteit en diversiteit. Het materiaal is daarnaast ook voldoende up-to-date. Het materiaal is nog maar vier jaar oud en een van de hoofdstukken gaat over de online-identiteit van jongeren. Dit is een vorm van identiteit die aansluit bij de leefwereld van de hedendaagse jongeren.

Zelfwaardering of zelfvertrouwen bij jongeren is een thema dat ik mis. Het zou interessant kunnen zijn om jongeren inzicht te geven in wat zelfwaardering is en de algemene tendens van zelfwaardering van jongeren. Dit komt een beetje aan bod bij het deel van de online-identiteit maar wordt niet echt benoemd of uitgebreid besproken. Natuurlijk is het materiaal bedoeld voor 2 lesuren. Het is dus logisch dat er een selectie gemaakt is in de thema's.

Sterke punten zijn dat de leerlingen via deze EDUbox zowel in groep als individueel aan de slag kunnen gaan met het thema identiteit. Aangezien de klas wordt opgedeeld in kleine groepen, voelen de leerlingen zich veiliger om iets over hun eigen identiteit te delen. Aangezien de leerkracht een organiserende rol inneemt en niet meevolgt met de gesprekken tussen de leerlingen zullen de leerlingen ook meer geneigd zijn om persoonlijke dingen te vermelden. Ook kunnen de leerlingen via enkele opdrachten individueel nadenken over hun identiteit. Dit sluit goed aan bij het thema identiteit aangezien identiteit zowel een sociale als persoonlijke dimensie heeft.

Er is niet zoveel ruimte voor reflectie en evaluatie in het leermateriaal van de EDUbox. Er is geen mogelijkheid voorzien om over de inhoud of de vorm van het leermateriaal te reflecteren voor de leerlingen of voor de leerkracht. Ook is het niet de bedoeling dat de leerlingen geëvalueerd worden tijdens de les met de EDUbox. Natuurlijk is het doel van de EDUbox om een veilig klimaat te creëren waarin er over identiteit gesproken kan worden. Wanneer er geëvalueerd zou worden, ondermijnt dit misschien dit doel.

Doelgroep

De EDUbox is bedoeld voor jongeren van 13 tot 18 jaar. Dit is een erg brede doelgroep. Ik denk dat deze EDUbox voornamelijk past voor leerlingen uit de derde graad (doorstroomfinaliteit). Zeker omdat een groot deel van de leerstof zelfstandig verwerkt moet worden door de leerlingen. Ik denk dat leerlingen van de eerste en tweede graad iets meer begeleiding en motivatie nodig hebben om rond het thema identiteit te werken. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van een aantal (Engelstalige) begrippen. Het lijkt me niet voor elke finaliteit even vanzelfsprekend dat deze begrippen zelfstandig verwerkt en begrepen worden. Bovendien lijkt me de hoeveelheid leerstof te groot om op twee lesuren te verwerken voor sommige groepen. In die zin wordt er dus onvoldoende gedifferentieerd. Wel wordt de theoretische inhoud verduidelijkt aan de hand van

afbeeldingen, video's, websites en opdrachten. Dit geeft ook de kans aan de leerlingen die minder ingaan op de theorie om toch de boodschap van de les te begrijpen.

Analyse educatief materiaal 2: De ladekast van Djapo

Auteur van het materiaal

- **Wie is de auteur van het materiaal? Welke expertise heeft deze auteur?**
De auteur is de organisatie Djapo vzw. Djapo zet zich al meer dan 50 jaar in voor maatschappelijke vernieuwing voor kinderen en jongeren. In het team vind je educatieve expert, strategische hoofden, ondersteunende handen en 'communicatiebeestjes'. Djapo vindt dat er nood is aan onderwijs dat kinderen en jongeren de vermogens laat ontwikkelen om actief en weerbaar met die maatschappelijke complexiteit om te gaan.

Doel van het materiaal

- **Wat zijn de doelen van het materiaal? Worden de doelstellingen expliciet geformuleerd? Wordt het belang van het thema expliciet vermeld? Worden de doelstellingen bereikt met dit materiaal en deze aanpak?**

In de introductie wordt er reeds expliciet verwezen naar de doelen van de werkvorm. Dit is een soort samenvatting van alle doelen.

'Werk aan een open klasklimaat door aandacht te geven aan de meervoudige identiteit van je leerlingen. Met de aangeboden werkvorm verkennen je leerlingen hun eigen identiteit en die van hun klasgenoten aan de hand van de metafoor van de ladekast.'

Daarnaast worden de **lesdoelen** expliciet geformuleerd:

- *De leerlingen begrijpen dat hun identiteit dynamisch en meervoudig is.*
- *De leerlingen verkennen hun eigen meervoudige identiteit en die van klasgenoten.*
- *De leerlingen luisteren aandachtig naar elkaar.*

Ook de **vaardigheden** die leerlingen hiermee ontwikkelen worden expliciet aangegeven: argumenten geven, filosoferen en reflecteren.

Tot slot wordt er verwezen naar de **eindtermen** van het secundair onderwijs:

Burgerschap

07.02 De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit. (doorstroomfinaliteit, dubbele finaliteit, arbeidsmarktfinaliteit)

07.03 De leerlingen lichten toe hoe verschillende vormen van diversiteit verrijkend en uitdagend zijn voor het samenleven. (doorstroomfinaliteit, dubbele finaliteit, arbeidsmarktfinaliteit)

Nederlands

02.07 De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie. (dubbele finaliteit, arbeidsmarktfinaliteit)

02.08 De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie. (doorstroomfinaliteit)

Sociaal-relatieve competenties

05.01 De leerlingen gaan respectvol en constructief met anderen in interactie rekening houdend met elkaars grenzen. (doorstroomfinaliteit, dubbele finaliteit, arbeidsmarktfinaliteit)

Het belang van het thema wordt vermeld. Er wordt benadrukt dat het belangrijk is om eerst met de leerlingen te bespreken waarom het belangrijk is om over identiteit te werken voordat ze met het spel beginnen. Wel kan dit nog verder verdiept worden: geef de leerlingen bijvoorbeeld mee waarom het op deze leeftijd belangrijk is om hierrond te werken.

De doelstellingen kunnen met het aangeboden educatief materiaal en de gekozen aanpak zeker bereikt worden. Persoonlijke bedenking: of alle leerlingen de doelstellingen effectief bereiken hangt echter af van veel factoren: begeleidersrol van de leerkracht, klasklimaat etc. Echter vermeld de pagina wel veel uitbreidende en differentiatietips om het toch in rechte banen te leiden.

Kanttekening → reflectievraag: 'In hoeverre hebben we al een open sfeer hier in de klas?' Hoe kunnen we/ leerlingen dit meten? Moet dit concreter gemaakt worden voor leerlingen?

Methode en inhoud

- Welke leerinhoud wordt behandeld? Welke werkvormen worden aangeboden? Welke media worden ingezet? Is er aandacht voor verschillende leerstijlen?
Er wordt gewerkt rond identiteit, meer bepaald meervoudige identiteit en referentiebril, via een actieve werkvorm. Leerlingen werken met de metafoor van de 'ladekast' en gaan interactief met elkaar aan het werk. Er is ruimte voor zelfreflectie, zowel individueel als klassikaal. Er is dus aandacht voor verschillende leerstijlen.
De werkvorm voorziet een werkblad van de ladekast. Verder worden er geen aanvullende media ingezet.

Kwaliteit van het materiaal

- Passen de werkvormen bij de lesinhoud? Is het materiaal inhoudelijk correct? Is het materiaal voldoende up-to-date? Ontbreken volgens jullie essentiële zaken? Wat zijn de sterke punten van deze aanpak? Biedt de aanpak ruimte voor reflectie? Is er aandacht voor evaluatie?
De werkvorm past zeer goed bij de lesinhoud! Er wordt gewerkt met een actieve werkvorm waar leerlingen actief omgaan met het begrip identiteit. Aan de hand van een metafoor van een 'ladekast' leren ze abstracte begrippen (zoals bijvoorbeeld meervoudige identiteit en referentiekader) concreet en begrijpelijk te maken.
Het materiaal is inhoudelijk correct. Er wordt expliciet verwezen naar de eindtermen. Wel ontbreken er bronnen, bijvoorbeeld bij definities of uitleg van kernbegrippen. Een bronnenlijst kan handig zijn om aan te tonen dat materiaal afgestemd is op correcte theorie.
Het materiaal is voldoende up-to-date. Het is in mijn ogen een werkvorm die moeilijk gedateerd geraakt. Het is vrij algemeen en altijd toepasbaar.

De essentiële zaken zijn aanwezig in deze werkvorm! De lesdoelen worden vervuld en er is een reflectie aanwezig. Misschien mis ik nog wat visuele dingen bv PowerPoint met foto's die je kan gebruiken waarop begrippen worden uitgelegd, regels worden getoond etc. Daarnaast mis ik misschien ook een concrete evaluatie. Er is wel ruimte voor reflectie en voor een eventuele uitbreiding, maar echt concrete evaluatie is beperkt.

Ter conclusie heeft deze werkvorm veel sterke punten: duidelijke doelen en thematiek, originele werkvorm met een duidelijke structuur en er is ruimte voor differentiatie en uitbreiding (dus erg flexibel).

Doelgroep

- **Wordt de doelgroep van het materiaal omschreven? Is het materiaal aangepast aan de doelgroep?**

Ja, de doelgroep wordt duidelijk beschreven. Het materiaal is geschikt voor de tweede en derde graad van het secundair onderwijs. De thematiek (identiteit) sluit goed aan bij deze doelgroep, aangezien dit de leeftijd is waarop identiteitsvorming een sterke rol speelt. De vermelde lesdoelen en vaardigheden zijn goed afgestemd op de leeftijd van de leerlingen. Verder worden er ondersteunende tips aangeboden voor wanneer leerlingen vastlopen bij moeilijke vragen of opdrachten. Daarnaast is er achtergrondinformatie voorzien om ook leerlingen met minder voorkennis te ondersteunen.

Conclusie: materiaal zeer goed aangepast aan de doelgroep!

- **Wordt er voldoende ruimte voorzien voor differentiatie?**

Er is aandacht voor differentiatie. Zo geeft het educatief materiaal verschillende differentiatietips mee. Ook uitbreidingen en verschillende werkvormen zijn aanwezig. Er is veel keuzevrijheid voor de leerkracht.

Reflectieverslag

Reflectieverslag interviews

Demografische gegevens

	Monique	Petra
Aantal jaar ervaring als leerkracht	25 jaar	7 jaar
Vak(ken)	Latijn en geschiedenis	Nederlands
Graad	1 ^e en 2 ^e graad	2 ^e en 3 ^e graad
Finaliteit	Doorstroomfinaliteit	Doorstroom- en dubbele finaliteit
Koepel	VVKSO	GO!

Burgerschapseducatie

Visie leerkracht

De aspecten van burgerschapseducatie die de leerkrachten benoemen, komen grotendeels overeen. Beide leerkrachten zien algemeen, historisch bewustzijn als basis van burgerschapseducatie. Deze kennis is volgens de leerkrachten een noodzakelijke voorwaarde om over te kunnen gaan naar de andere aspecten van burgerschap zoals kritisch omgaan met bronnen, aanleren van sociale vaardigheden, respectvol omgaan met elkaar en deelnemen aan de maatschappij en de democratie. De verschillende aspecten zijn volgens de leerkrachten sterk met elkaar verbonden. Kortom, beide leerkrachten zien burgerschapseducatie als het opvoeden van leerlingen tot burgers die de wereld waarin ze leven kennen en begrijpen en er bijgevolg in kunnen participeren.

Organisatie burgerschapseducatie en de rol van de school

De organisatie van burgerschapseducatie verschilt in de scholen van de twee leerkrachten. In de school van Monique wordt burgerschapseducatie geïntegreerd binnen verschillende vakken zoals geschiedenis en godsdienst. In de school van Petra daarentegen vormen geschiedenis en burgerschapseducatie één vak. Beide leerkrachten stemmen in met de manier waarop burgerschapseducatie op hun school georganiseerd wordt. Monique vindt het zinvol om in haar vak rond burgerschapseducatie te werken. Zo vertelt Monique dat er bij de leerlingen meer blijft wanneer er op regelmatige basis rond burgerschap gewerkt wordt in verschillende vakken dan wanneer een specifieke project-dag over burgerschap georganiseerd wordt. Daarnaast vindt Petra het zinvol dat burgerschapseducatie samen met geschiedenis de vorm aanneemt van een vak op haar school. Desalniettemin benadrukt Petra dat burgerschapseducatie voor alle vakken relevant is en dat het ook de taak is van andere leerkrachten om met burgerschap aan de slag te gaan, weliswaar minder expliciet.

Beide leerkrachten zien burgerschapseducatie als een belangrijke taak van de school maar geven aan dat ook andere socialisatie-agenten hier verantwoordelijk voor zijn. Zo spelen het gezin, de familie en ervaringen in onze multiculturele maatschappij volgens Petra een belangrijke rol in het leggen van de basis van het historisch bewustzijn van leerlingen. De school kan dan inspelen op die basis. Petra heeft zowel in het VVKSO als in het GO les gegeven en heeft ervaren dat er in het GO meer ingespeeld wordt op wat de leerlingen van thuis uit meekrijgen.

Hidden curriculum

Wanneer de leerkrachten over het hidden curriculum praten, bespreken ze andere zaken. Petra focust op het inhoudelijk vormen van de leerlingen zonder dat dit expliciet in het leerplan staat. Zo geeft ze aan dat er bij de literatuur in taalvakken rond burgerschap wordt gewerkt. Literatuur is volgens Petra een weerslag van wat er in de maatschappij gebeurt, daarom zijn taal leerkrachten onvermijdelijk met burgerschapseducatie bezig. Monique heeft het meer over dat het fysieke aspect van het vormen van burgers niet letterlijk in het leerplan vermeld staat. Volgens Monique heb je als leerkracht voortdurend een begeleidende rol door leerlingen te wijzen op afspraken en verwachtingen. Op die manier voedt je hen als leerkracht op tot burgers.

Controversiële thema's binnen een open klasklimaat

Om de cruciale aspecten van burgerschapseducatie die de leerkrachten benoemen (historisch bewustzijn, kritisch omgaan met bronnen, sociale vaardigheden, deelnemen aan de maatschappij) te stimuleren bij leerlingen, is er volgens Van Alstein nood aan een open klasklimaat. Van Alstein stelt dat in een open klasklimaat leerlingen aangemoedigd worden om hun eigen mening te ontwikkelen en die te uiten. Het is daarbij belangrijk dat leerlingen met elkaar leren praten, naar elkaar leren luisteren en leren omgaan met verschil en tegenstelling. Ook Patrick Loobbuyck benadrukt het belang van open debat met aandacht voor verschillende standpunten om leerlingen te leren hun standpunten te nuanceren.

Zowel Monique als Petra vinden het een uitdaging om in de klas over controversiële thema's een open dialoog te organiseren waarin verschillende standpunten gehoord worden. Monique legt meestal de verschillende standpunten zelf uit wanneer het over controversiële thema's gaat omwille van tijdsgebrek. De leerlingen hebben hierbij niet zo'n grote inbreng. Bijgevolg worden de vaardigheden die belangrijk zijn voor burgerschapseducatie maar in beperkte mate aangeleerd. Petra daarentegen probeert open dialoog te stimuleren. Ze merkt echter dat de klassfeer een open klasklimaat in de weg staat en voelt zich daarom als leerkracht vrij machteloos. De klas van Petra lijkt te vervallen in wat Loobbuyck affectieve polarisatie heet. De verschillende leerlingen hebben afwijzende gevoelens ten aanzien van elkaar zonder elkaars inhoudelijke standpunt te horen. Om er voor te zorgen dat er toch naar elkaar geluisterd wordt en er niet te veel afleiding is, komt er wekelijks een leerondersteuner in de klas. Door de aanwezigheid van de leerondersteuner voelt Petra meer de vrijheid om controversiële thema's aan te pakken. Ook door de leerlingen de dialoog te laten voorbereiden en door als leerkracht een kritisch-bevragende rol aan te nemen, probeert Petra stappen te zetten in de richting van inhoudelijke polarisatie, waar er ruimte is voor verschillende meningen.

Identiteit

Er wordt volgens beide leerkrachten niet expliciet rond het thema identiteit gewerkt maar er is wel aandacht voor identiteit. Monique bespreekt enkele concrete initiatieven terwijl Petra over de algemene omgang met identiteit vertelt. Monique zegt dat tijdens de lessen de leerlingen zich bewust worden van hun identiteit binnen deze Westerse maatschappij. Bovendien zijn er projecten en talent-uren die de leerlingen inzicht geven in wie ze zijn. Petra spreekt over de rol van de schoolcultuur; ze geeft aan dat verschil in identiteiten op haar school geaccepteerd en zelfs aangemoedigd wordt.

Reflectieverslag educatief materiaal

Auteur van het materiaal

De auteurs van de EDUbox identiteit en de ladekast vertrekken vanuit verschillende achtergronden en expertise.

De EDUbox werd ontwikkeld in het kader van De Warmste Week 2021, die in het teken stond van 'kunnen zijn wie je bent'. Het initiatief komt vanuit de VRT, een publieke omroep, in samenwerking met Mediawijs, WatWat, Tumult en Waddist. Deze organisaties hebben veel kennis over mediawijsheid, de communicatie met jongeren en maatschappelijke sensibilisering. Voor inhoudelijke uitwerking werd dus telkens nauw samengewerkt met deze partners en met experts van VRT NWS.

Het educatief materiaal 'De ladekast' werd ontworpen door een vzw genaamd Djapo. Deze organisatie zet zich al meer dan 50 jaar in voor maatschappelijke vernieuwing bij jongeren en kinderen. Djapo gebruikt onderwijs om jongeren te helpen actief en weerbaar om te gaan met de complexe maatschappij. De organisatie beschikt hiervoor over een veelzijdig team van educatieve expert, strategische hoofden, ondersteunende handen en 'communicatiebeestjes'.

Beide materialen zijn ontwikkeld door deskundige partijen. Hoewel ze uit verschillende achtergronden komen, beschikken ze allebei over de nodige expertise om kwalitatief lesmateriaal te maken.

Doel

Het doel bij de EDUbox wordt niet direct in het materiaal zelf vernoemd, maar is wel terug te vinden op de website: het thema identiteit bespreekbaar maken in de klas. Het materiaal wil een veilig klasklimaat creëren waarin leerlingen zichzelf kunnen zijn. Het wil hen daarnaast ook informeren over identiteit en hen stimuleren om over dit thema na te denken en in gesprek te gaan.

Bij de ladekast wordt het doel wél duidelijk omschreven en gekoppeld aan de eindtermen van het secundair onderwijs. Het richt zich op een open klasklimaat door aandacht te geven aan de meervoudige identiteit van de leerlingen. Leerlingen verkennen hun eigen identiteit en die van hun klasgenoten aan de hand van de metafoor van de ladekast. Daarnaast worden ook vaardigheden zoals reflecteren, argumenteren en filosoferen genoemd. Het materiaal wil leerlingen niet alleen informeren, maar hen ook actief laten oefenen met identiteit.

Beide werkvormen hebben vergelijkbare doelen, zoals het creëren van een open klasklimaat, maar benaderen deze op verschillende manieren. De EDUbox richt zich vooral op bewustwording en informatie over identiteit, terwijl de ladekast het doel heeft om leerlingen actief te laten ontdekken en oefenen met identiteit en vaardigheden. De doelen vullen elkaar complementair aan. Idealiter spelen de leerlingen eerst de EDUbox om daarna actief aan de slag te gaan met identiteit.

Methode & inhoud

Hoewel het doel van beide werkvormen hetzelfde is, namelijk het thema identiteit bespreekbaar maken, verschilt de aanpak.

De EDUbox is opgebouwd uit vijf delen: introductie tot het thema ('Wie ben jij?'), uitleg over het concept identiteit, oefeningen met de Reflector-app, online-offline identiteit en informatie over de partnerorganisaties. Het materiaal maakt gebruik van diverse werkvormen en media. Door deze variatie in werkvormen en media wordt rekening gehouden met verschillende leerstijlen. Bovendien kunnen de leraren de EDUbox flexibel inzetten naar gelang de behoeften van de klas.

Bij de ladekast van Djapo wordt er gewerkt rond meervoudige identiteit en het concept referentiebril aan de hand van een actieve werkvorm. Leerlingen werken met de metafoor van de 'ladekast' en gaan interactief met elkaar aan het werk. Er is ruimte voor zelfreflectie, zowel individueel als klassikaal, en voor verschillende leerstijlen. De werkvorm voorziet een werkblad van de ladekast. Verder wordt er geen aanvullende media ingezet.

De EDUbox en de ladekast vullen elkaar goed aan. Waar de EDUbox veelzijdig is en gebruik maakt van diverse digitale tools, is de ladekast meer gericht op actieve interactie en klassikale reflectie. Voor een volledig programma rond identiteit zouden beide materialen idealiter samen gebruikt kunnen worden: de EDUbox voor informatie en digitale verwerking, de ladekast voor actieve toepassing en reflectie.

Kwaliteit van het materiaal

Beide materialen zijn inhoudelijke correct en voldoende up-to-date. Ze behandelen beide het thema identiteit op een manier die aansluit bij de leefwereld van jongeren. Daarnaast stimuleren ze beide leerlingen om na te denken over hun eigen identiteit. Beide materialen hebben werkvormen voor individueel en groepswork. Leerlingen worden actief betrokken. De EDUbox legt hierbij meer de nadruk op het informeren en de bewustwording van identiteit, terwijl de ladekast meer actief leren stimuleert met ontdekking (zie ook hierboven).

Echter mist de EDUbox aandacht voor zelfwaardering of zelfvertrouwen. De Ladekast bevat de essentiële elementen voor actieve verwerking maar mist de visuele ondersteuning die de EDUbox wel heeft. De ladekast biedt enkel het sjabloon van een ladekast. De EDUbox werkt met video's, vragenlijsten, apps enzovoort. Echter kan dit zeer tijdrovend zijn.

Tot slot biedt de EDUbox weinig ruimte voor reflectie en evaluatie. Er is geen mogelijkheid voorzien om te reflecteren en eventueel evalueren. Dit is deels wel het geval bij de ladekast. Deze werkvorm voorziet ruimte om te reflecteren en resultaten te bespreken. Echter is concrete evaluatie hier ook zeer beperkt.

Doelgroep

Beide werkvormen zijn geschikt voor de tweede en derde graad van het secundair onderwijs, wat een vrij brede doelgroep is. Echter legt de EDUbox meer nadruk op zelfstandig werken, waardoor het vooral lijkt te passen bij de derde graad. De ladekast werkt met meer begeleiding (bijvoorbeeld achtergrondinformatie, ondersteunende tips etc.), waardoor ook leerlingen die hulp nodig hebben of minder voorkennis hebben ondersteund worden. Hierdoor voorziet de ladekast duidelijk in differentiatie. Bij de EDUbox komt dit minder aan bod. Deze box heeft meer een vaste opbouw en minder uitbreidingsopties.

Voorbereiding intervisiemoment

Voor het **vooronderzoek** hebben we samen de grote lijnen uitgezet en de interviewvragen vastgelegd en zijn we daarna zelfstandig aan de slag gegaan. Om de interviewvragen te bepalen, stelden we eerst individueel een aantal vragen op. Daarna kwamen we samen om te overleggen wat we belangrijk vonden om te vragen in het interview. We destilleerden uit onze eerdere vragenlijsten tien goede vragen met telkens een aantal bijvragen. Ook overliepen we wat we moesten doen en legden we onszelf een deadline op om het interview af te nemen, te transcriberen en om het didactisch materiaal te analyseren. We namen allebei op basis van onze definitieve vragenlijst een interview af. We communiceerden met elkaar over welk didactisch materiaal we zouden analyseren en deden dit zelfstandig. We kwamen opnieuw samen om de taken te verdelen voor het uitwerken van de reflectieverslagen. We beslisten dat Josefiën de interviews met elkaar zou vergelijken en Rune de analyses van het educatief materiaal. Ook spraken we af om dit van elkaar na te lezen en elkaar feedback te geven. We spraken ten slotte af om samen het intervisiemoment voor te bereiden.

We hadden allebei een groot verantwoordelijkheidsgevoel om de taak in orde te brengen. Daardoor konden we makkelijk **afspraken** maken die het werk zo gelijk mogelijk verdelen. Het was dan ook geen probleem om ons aan die afspraken houden.

Een van de **belangrijkste eigenschappen** van de materialen die we hebben geanalyseerd is de combinatie van het ontdekken en stilstaan bij de eigen identiteit met het leveren van informatie over het proces van identiteitsontwikkeling. Belangrijk hierbij is het creëren van een open en veilig klasklimaat waarin leerlingen zichzelf kunnen zijn en actief met een complex onderwerp, zoals identiteit, kunnen omgaan. Leerlingen krijgen de mogelijkheid om kritisch na te denken, te reflecteren en in gesprek te gaan met elkaar. Voldoende diverse werkvormen en media hebben om dit onderwerp aan te pakken, kan hierbij helpend zijn. Het ondersteunt namelijk alle leerlingen. Verder is het belangrijk dat de materialen ontwikkeld worden door deskundige partijen. Zij beschikken over de nodige expertise voor het ontwikkelen van kwalitatief materiaal. Tot slot is het essentieel dat het materiaal voldoende mogelijkheden voorziet voor differentiatie, reflectie en flexibele omgang. Zo kan elke leerkracht en elke leerling er vlot mee aan de slag gaan!

Uit de **teksten van Van Alstein en Loobuyck** nemen we het belang om in te zetten op open dialoog waar er ruimte is voor meerdere standpunten mee. Volgens Van Alstein start je best met onderwerpen die niet te sterk affectief gepolariseerd zijn maar waarbij er wel voldoende standpunten aanwezig zijn. Ook onthouden we dat de leerlingen zo'n open klasgesprek goed moeten voorbereiden door als eerste fase diverse bronnen door te nemen. Bovendien hebben de concrete methodes om een open gesprek te organiseren: een filosofische dialoog en de *structured academic controversy* ons geïnspireerd voor het ontwerp van ons eigen lessenpakket. Het lijkt ons erg zinvol om eerst vanuit een neutrale positie de verschillende standpunten te verkennen en pas in een latere fase je eigen mening te uiten en op zoek te gaan naar een consensus. De mogelijkheid om tijdens het debat van gedacht te kunnen veranderen lijkt ons ook goed om de leerlingen de standpunten te doen nuanceren en meerstemmigheid te leren aanvaarden. Ook de fase van de metareflectie lijkt ons relevant; op die manier voorkom je het gesprek op een vijandige (affectief gepolariseerde) manier te beëindigen.

Interessant aan onze **interviews** is dat beide leerkrachten geen leerkrachten van het vak burgerschap zijn. Toch vinden beide leerkrachten burgerschap een cruciaal onderdeel van hun lessen. Ze hechten veel belang aan het stimuleren van een historisch en maatschappelijk bewustzijn dat leerlingen in staat stelt kritisch om te gaan met bronnen, respectvol om te gaan met anderen en deel te nemen aan de maatschappij en de politiek. Bovendien vinden ze dat deze vaardigheden een plaats moeten krijgen in meerdere lessen, niet alleen in het vak of project burgerschap. Er is dus bij de leerkrachten een bewustzijn over het belang van burgerschapseducatie. Echter is het in de praktijk niet altijd eenvoudig om met deze thema's aan de slag te gaan. De leerkracht geven allebei aan dat ze het moeilijk vinden om een open klasklimaat te creëren waarin er ruimte is voor open dialoog over controversiële thema's. De leerkrachten hebben het gevoel geen impact te hebben op het klasklimaat of laten weinig input van de leerlingen komen. Op die manier kunnen cruciale burgerschapsvaardigheden, zoals luisteren naar elkaar en het erkennen van verschil en meerstemmigheid, niet echt aangeleerd worden. Beide leerkrachten lijken een gevoel te hebben hier (nog) niet bekwaam genoeg voor te zijn. Het lijkt dat deze leerkrachten, die niet specifiek voor burgerschap bevoegd zijn, vorming of ondersteuning missen die hen in staat stellen dialogen rond controversiële thema's te organiseren.

Specifiek wensen we om met **ons lessenpakket** aandacht te besteden aan het creëren van een open klasklimaat. Vanuit onze interviews en onze analyses van het didactische materiaal merkten we dat dit de basis is voor het bespreken van complexen onderwerpen -waaronder identiteit- en het stimuleren van vaardigheden die cruciaal zijn binnen burgerschapseducatie. Elke leerling moet dus zichzelf kunnen zijn en zich veilig voelen in de klas.

Daarnaast is het belangrijk dat er voldoende structuur en duidelijke instructies aanwezig zijn. Dit zorgt er mede voor dat leerlingen weten wat er van hen verwacht wordt en met vertrouwen kunnen deelnemen aan de verschillende werkvormen. Binnen de structuur van ons materiaal, willen we zeker letten op een goede opbouw. Zo willen we net als in de geanalyseerde materialen in een eerste fase inzetten op het activeren van de voorkennis van de jongeren en hen proberen te motiveren voor het thema. Natuurlijk moeten we oog hebben voor de leefwereld van de leerlingen om hen te motiveren. Dit is niet altijd makkelijk wanneer de doelgroep breed is. In de latere fases willen we dan weer inzetten op het informeren maar ook op het ontdekken van de eigen identiteit van de jongeren. In een laatste fase willen we inzetten op een goede reflectie/evaluatie. Net zoals bij een filosofische dialoog willen we een soort metareflectie op gang brengen. Hierin worden over de gebruikte methodes en technieken gereflecteerd. De leerlingen vatten het gesprek op een kernachtige manier samen, bijvoorbeeld in één woord of zin.

Een laatste belangrijk aspect waar we willen op inzetten is voldoende differentiatie. Net zoals in de ladekast willen we actieve ondersteuning voor leraren voorzien om aan de slag te gaan met differentiatie. Dit willen we doen door als eerste opdrachten te bieden met verschillende niveaus van begeleiding. Klassen of leerlingen met meer nood aan begeleiding krijgen extra ondersteunende tips, meer achtergrondinformatie enzovoort. Ook door bepaalde klassen of leerlingen meer media voor te schotelen, zoals bij de EDUbox, krijgen ze waar nodig meer ondersteuning. Iedere leerling, ongeacht voorkennis of noden, kan deelnemen aan ons lesmateriaal en zich verder ontwikkelen.

Er zijn verschillende **valkuilen** om met leerlingen aan burgerschapseducatie te werken. Een eerste valkuil is dat het voor jongeren niet relevant kan lijken om aan burgerschapseducatie te werken. Wanneer onderwerpen, zoals stemrecht, te ver van hun leefwereld staan, omdat ze er bijvoorbeeld niet aan kunnen deelnemen of het recht nog niet hebben, kan dat de betrokkenheid en de motivatie van jongeren om over burgerschap te leren verlagen. Wanneer dat burgerschapseducatie ook nog eens te theoretisch gegeven wordt, met onvoldoende afwisseling tussen verschillende werkvormen, kan dit mede de betrokkenheid en motivatie van jongeren verlagen.

Tot slot is het noodzakelijk, zoals Van Alstein in zijn tekst stelt, dat een leerkracht tijdens een open klasgesprek bereid is om de klasdynamiek te herdenken. Zo is er best een wederzijdse ontvankelijkheid tussen de leerkracht en de leerlingen. Aangezien niet alle leerkrachten evenveel ervaring hebben, is dit voor niet alle leerkrachten even gemakkelijk. Een valkuil is daarom dat leerkrachten uit angst om hun positie of autoriteit te verliezen vooral zelf de verschillende standpunten aanbrengen. Op die manier worden de leerlingen niet gestimuleerd om in debat te leren gaan over controversiële onderwerpen, naar anderen te luisteren en verschillen in standpunten te erkennen. Het idee dat er verschillende groepen zijn met een bepaald standpunt en dat deze groepen vijandig staan ten aanzien van elkaar (affectieve polarisatie) wordt mogelijk enkel versterkt. Bijgevolg is het mogelijk dat het doel van spreken over controversiële thema's, namelijk het leren waarderen van inhoudelijke polarisatie of meerstemmigheid, niet wordt bereikt.

6. Bijlage 2: PowerPoint

Deze PowerPoint dient als ondersteuning tijdens de les.

**Wie ben jij &
Hoe kijk jij naar anderen?**

Reflecteren over de dynamische, gelaagde en relationele **identiteit** van jezelf en van anderen

Door Rune Brandt & Josefin Thabert

Minimumdoel burgerschapscompetenties 3^e graad

07.02 De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit.

Katholiek onderwijs:

Complementair gedeelte 3^e graad: Mens en Samenleving complementair:
De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit (III-M&S-dga 2).

GO!

Leerplan basisvorming: Sleutelcompetentie 7: Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven:

De leerlingen reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit (BV3_07.02).

- meerderheid, minderheid
- sociale cohesie, solidariteit, wij-zij-denken, sociale polarisatie

Overzicht workshop

Opdracht 1: Debat op voeten

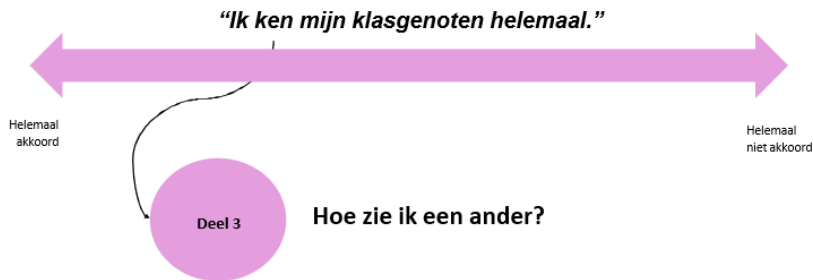
Overzicht workshop

Opdracht 1: Debat op voeten

Overzicht workshop

Opdracht 1: Debat op voeten

Lesdoelstellingen

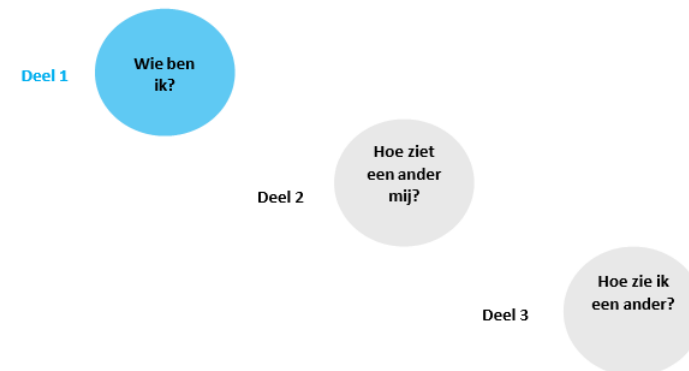
- Na deze workshop kan je:
 - ☐ Jouw verschillende identiteitslagen benoemen
 - ☐ Uitleggen hoe jouw identiteitslagen doorheen de tijd veranderen
 - ☐ Jouw relationele identiteitslagen benoemen
 - ☐ De drie stappen van de looking-glass self theorie kort in eigen woorden uitleggen.
 - ☐ Een voorbeeld geven van hoe sociale media een invloed kan hebben op het zelfbeeld.
 - ☐ Reflecteren over jouw eigen zelfbeeld via het spiegelgesprek.
 - ☐ Groepen waarover je een stereotiep beeld hebt benoemen.
 - ☐ Deelidentiteiten opnoemen die je deelt met mensen uit een groep waarover je een stereotiep beeld hebt.
 - ☐ Uitleggen hoe jouw stereotype beeld beïnvloed wordt door het bekijken van een Levend boek.

Overzicht workshop

Opdracht 1: Debat op voeten

Overzicht workshop

Wie ben ik?

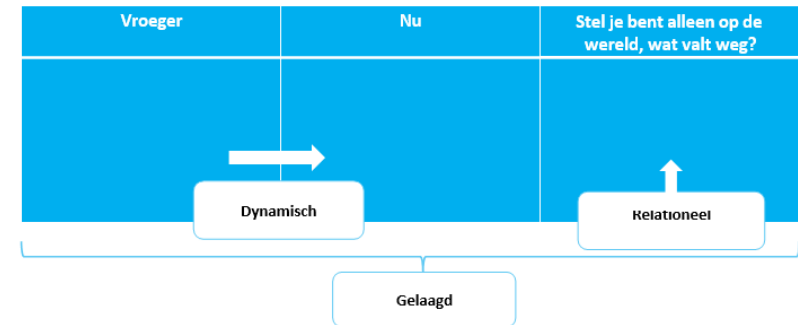
Opdracht 2: Gelaagde, dynamische en relationele identiteit via Wooclap

<https://www.wooclap.com/>

Wie ben ik?

Opdracht 3: Vastzetting begrippen

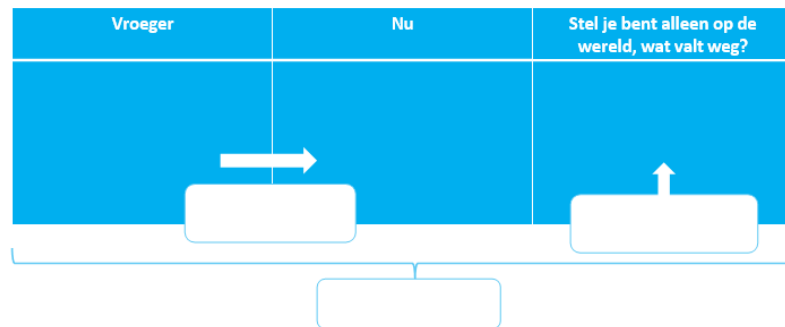
- Vul in de blanco vakjes telkens een concept in:
- Kies uit: gelaagd – meervoudig – dynamisch

Wie ben ik?

Opdracht 3: Vastzetting begrippen

- Vul in de blanco vakjes telkens een concept in:
- Kies uit: gelaagd – meervoudig – dynamisch

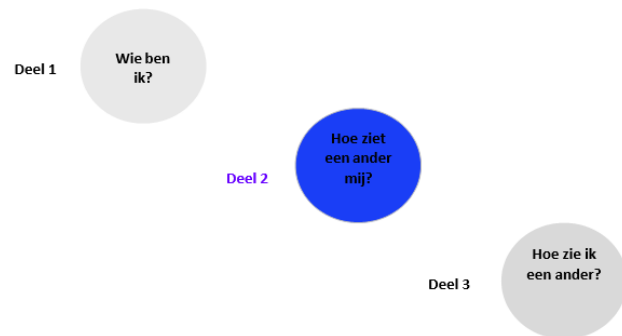

Wie ben ik?

Onze identiteit is

- **Gelaagd** = een identiteit bestaat altijd uit meerdere lagen (vormen van identiteit)
- **Dynamisch** = een identiteit verandert voortdurend
- **Relationeel** = verschillende vormen van identiteit krijgen pas betekenis in relatie tot andere mensen
 - Wanneer je alleen bent, hebben deze identiteitsvormen geen betekenis meer

Overzicht workshop

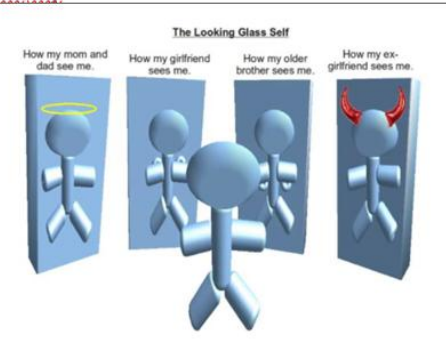
Hoe ziet een ander mij?

Onderwijsleergesprek: Looking-glass self

De looking-glass self theorie

Zelfbeeld wordt gevormd door te leren wie we zijn.

- Observeren hoe anderen ons zien, alsof andere mensen een spiegel zijn.

Hoe ziet een ander mij?

Onderwijsleergesprek: Looking-glass self

De looking-glass self theorie – Charles Cooley

= een theorie over de manier waarop mensen zichzelf zien

= **zelfbeeld**

= het beeld dat jij van jezelf hebt, wat jij over jezelf denkt & voelt.

Hoe ziet een ander mij?

Onderwijsleergesprek: Looking-glass self

Hoe ziet een ander mij?

Onderwijsleergesprek: Looking-glass self

Idee van
hoe we
overkomen

Stap 1: We hebben een idee van hoe we overkomen bij anderen.

= we stellen ons de manier voor waarop we denken dat anderen ons zien, waarnemen & evalueren

= **interpersoonlijke verwachtingen**

"Welke indruk maak ik in de klas?"
"Hoe kom ik over bij mijn klasgenoten?"

Hoe ziet een ander mij?

Onderwijsleergesprek: Looking-glass self

Ontwikkelen
zelfbeeld

Stap 3: We ontwikkelen een zelfbeeld op basis van de evaluaties van de anderen.

= ° zelfbeeld door hoe jij denkt dat anderen jou zien

Goedkeuren --> trots --> ° positiever zelfbeeld

Afwijzen --> schaamte --> ° negatiever zelfbeeld

"Hoe zie ik mijzelf in de klas?"

Hoe ziet een ander mij?

Onderwijsleergesprek: Looking-glass self

Inbeelden
hoe anderen
ons zien

Stap 2: We beelden ons in hoe we denken dat anderen ons zien.

= proberen te begrijpen hoe anderen op ons reageren

--> trekken daaruit conclusies

--> ° beeld van hoe anderen ons beoordelen

Vraag van de week

Hoe reageren anderen op de foto's
wanneer je die deelt of toont?

"Hoe zien mijn klasgenoten mij?"

Hoe ziet een ander mij?

Opdracht 4: Instagram-oefening

Hoe kunnen we de looking-glass self theorie van Cooley linken aan het posten van een foto op Instagram?

Hoe ziet een ander mij?

Opdracht 5: Spiegelgesprek

- Hoe denk jij dat **jouw rechterbuur** jou ziet? Kies *minstens* 3 identiteitslagen.
- Hoe zie jij **jouw linkerbuur**? Kies *minstens* 3 identiteitslagen.

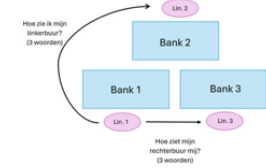
Hoe ziet een ander mij?

Opdracht 5: Spiegelgesprek

Antwoorden vergelijken in groep:

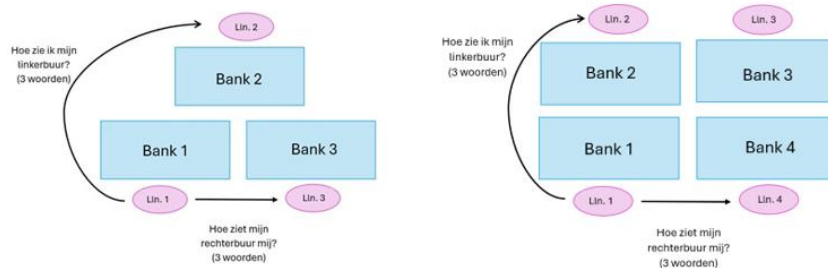
- 2 leerlingen vergelijken, andere leerling luistert
- Spreektijd: 20 seconden
- **Nog geen discussie of interpretatie!**
- Werk in volgorde (met de klok mee)

- *Leerling 1: 'Ik denk dat jij mij ziet als'*
- *Rechterbuur: 'Ik zie jou als. '*

Hoe ziet een ander mij?

Opdracht 5: Spiegelgesprek

Hoe ziet een ander mij?

Opdracht 5: Spiegelgesprek

Think (3) - pair (2) -share

Wat kwam overeen?

Wat is anders dan je dacht?

Hoe denk ik nu over mijzelf?

Hoe ziet een ander mij?

Opdracht 5: Spiegelgesprek

We zien onszelf niet zoals anderen ons zien.

--> We zien onszelf zoals we **denken** dat anderen ons zien.

Ons zelfbeeld $\neq$ wie we werkelijk zijn
= een subjectief gegeven
= gebaseerd op een persoonlijke interpretatie i.d.p.v.
op objectieve feiten.

Hoe zie ik een ander?

Opdracht 6: Sociale categorisatie

- Bekijk bovenstaande afbeelding. Deel de mensen op drie verschillende manieren op in twee groepen. Schrijf deze groepen op.
- Waarom heb je deze indelingen gemaakt? Op basis waarvan?

Overzicht workshop

Hoe zie ik een ander?

Onderwijsleergesprek sociale categorisatie en voor- en nadelen

- Intuïtief delen we mensen snel op in categorieën
 - O.b.v. geslacht, huidskleur, leeftijd...
 - = **Sociale categorisatie**
- Onderscheid in- en uit-groep
 - In-groep**: groep waartoe je behoort
 - Uit-groep**: groep waartoe je niet behoort

Hoe zie ik een ander?

Onderwijsleergesprek sociale categorisatie en voor- en nadelen

Wat zijn de voordelen en mogelijke risico's van sociale categorisatie?

Wat zijn voordelen van sociale categorisatie?	
Wat zijn mogelijke risico's van sociale categorisatie?	

Hoe zie ik een ander?

Onderwijsleergesprek sociale categorisatie en voor- en nadelen

Wat zijn voordelen van sociale categorisatie?	
• Grote hoeveelheden informatie nauwkeurig verwerken	
• Complexe werkelijkheid overzichtelijk maken	
• Snel beslissingen maken	

Hoe zie ik een ander?

Onderwijsleergesprek sociale categorisatie en voor- en nadelen

Wat zijn mogelijke **risico's** van sociale categorisatie?

- Sympathie voor in-groep en wantrouwen voor uit-groep
 - **Wij-zij-denken** als in- en uit-groep als tegenovergestelden worden voorgesteld
 - Problematisch: geen ruimte meer voor middengroep
- Mensen van uit-groep in hokje steken
 - Op basis van 1 opvallende deelidentiteit
 - = **stereotiep denken**

Hoe zie ik een ander?

Onderwijsleergesprek sociale categorisatie en voor- en nadelen

Stereotype=

een versimpeld en vaak uitvergroot beeld van een hele groep, gebaseerd op het gedrag of het uitzicht van een paar mensen (Unia, 2025)

→ Welke stereotypes herken je op de afbeelding?

Hoe zie ik een ander?

Opdracht 7: Levende boeken

a) Bij welke sociale categorie heb je het snelst de neiging om iedereen in hetzelfde 'hokje' te steken?

- Mensen die dakloos zijn
- Mensen die bipolair zijn
- Vluchtelingen
- Ex-alcoholisten
- Mensen die non-binair zijn
- Strippers
- Roma's
- Mensen met een hoofddoek
- Mensen die gepest werden

b) Welke drie woorden roept deze sociale categorie bij je op?

c) Wat hoor of zie je op sociale media of in je omgeving vaak over deze sociale categorie?

Hoe zie ik een ander?

Opdracht 7: Levende boeken

a) Welke identiteitslaag had jij niet verwacht van de persoon uit de video?

b) Welke identiteitslaag heb jij gemeenschappelijk met de persoon uit de video?

c) 'Hoe is jouw beeld van de mensen die tot die sociale categorie behoren veranderd door het bekijken van de video? Geef een concreet voorbeeld.'

Hoe zie ik een ander?

Opdracht 7: Levende boeken

- Surf naar de Youtube-reeks 'Wat wil je weten?' van Bruzz
- Kijk naar de eerste 5 minuten van de aflevering over de sociale categorie die jij bij vraag a gekozen hebt.

Hoe zie ik een ander?

Extra opdracht: Stap in de cirkel

Hoe zie ik een ander?

Extra opdracht: Stap in de cirkel

Vragen na de oefening:

- Welke eigenschappen deel je met veel medeleerlingen?
- Van welke eigenschappen had je niet gedacht dat anderen van jouw klas ze ook zouden hebben?
- Wat deel je met weinig medeleerlingen? Wanneer voelde je eenzaam?
- Hoe is jouw beeld van je medeleerlingen veranderd door deze oefening?

Evaluatie

Evaluatieve opdracht: Hoe is mijn identiteit veranderd?

Evaluatierubric

	Niveau 4	Niveau 3	Niveau 2	Niveau 1	Score
Toepassen kenmerken identiteit	4 van de 4 behaald	3 van de 4 behaald	2 van de 4 behaald	1 van de 4 behaald	/4
	- De leerling geeft een voorbeeld uit zijn/haar/hun eigen leefwereld om aan te tonen dat zijn/haar/hun identiteit dynamisch is. - De leerling beschrijft minstens drie identiteitslagen. - De leerling beschrijft minstens twee relationele identiteitslagen. - De leerling gebruikt de concepten dynamische, gelaagde en relationele identiteit op een correcte manier.	- De leerling geeft een voorbeeld uit zijn/haar/hun eigen leefwereld om aan te tonen dat zijn/haar/hun identiteit dynamisch is. - De leerling beschrijft minstens drie identiteitslagen. - De leerling beschrijft minstens twee relationele identiteitslagen. - De leerling gebruikt de concepten dynamische, gelaagde en relationele identiteit op een correcte manier.	- De leerling geeft een voorbeeld uit zijn/haar/hun eigen leefwereld om aan te tonen dat zijn/haar/hun identiteit dynamisch is. - De leerling beschrijft minstens drie identiteitslagen. - De leerling beschrijft minstens twee relationele identiteitslagen. - De leerling gebruikt de concepten dynamische, gelaagde en relationele identiteit op een correcte manier.	- De leerling geeft een voorbeeld uit zijn/haar/hun eigen leefwereld om aan te tonen dat zijn/haar/hun identiteit dynamisch is. - De leerling beschrijft minstens drie identiteitslagen. - De leerling beschrijft minstens twee relationele identiteitslagen. - De leerling gebruikt de concepten dynamische, gelaagde en relationele identiteit op een correcte manier.	
40% van het totaal					

Evaluatie

Evaluatieve opdracht: Hoe is mijn identiteit veranderd?

- Schrijf een opstel:
 - Schrijf een tekst over hoe jouw identiteit veranderd is doorheen de tijd en link dit aan de looking-glass self theorie.
 - Deze tekst is minstens een halve pagina lang.
 - Verwijs in je tekst naar de concepten die we tijdens de les gezien hebben (dynamische, gelaagde, relationele identiteit...).
 - Bekijk zeker de evaluatiecriteria in de rubric.

Evaluatie

Evaluatieve opdracht: Hoe is mijn identiteit veranderd?

Evaluatierubric

	Niveau 4	Niveau 3	Niveau 2	Niveau 1	Score
Reflectie over <u>looking-glass self</u> theorie	4 van de 4 behaald	3 van de 4 behaald	2 van de 4 behaald	1 van de 4 behaald	/4
	- De leerling geeft een voorbeeld van een interpersoonlijke verwachting uit hun eigen leefwereld. - De leerling beschrijft grondig hoe anderen hem/haar/hun zien. - De leerling beschrijft hoe zijn/haar/hun zelfbeeld beïnvloed wordt door de evaluaties van anderen. - De leerling past de drie stappen van de <u>looking-glass self</u> theorie toe op een samenhangende manier.	- De leerling geeft een voorbeeld van een interpersoonlijke verwachting uit hun eigen leefwereld. - De leerling beschrijft grondig hoe anderen hem/haar/hun zien. - De leerling beschrijft hoe zijn/haar/hun zelfbeeld beïnvloed wordt door de evaluaties van anderen. - De leerling past de drie stappen van de <u>looking-glass self</u> theorie toe op een samenhangende manier.	- De leerling geeft een voorbeeld van een interpersoonlijke verwachting uit hun eigen leefwereld. - De leerling beschrijft grondig hoe anderen hem/haar/hun zien. - De leerling beschrijft hoe zijn/haar/hun zelfbeeld beïnvloed wordt door de evaluaties van anderen. - De leerling past de drie stappen van de <u>looking-glass self</u> theorie toe op een samenhangende manier.	- De leerling geeft een voorbeeld van een interpersoonlijke verwachting uit hun eigen leefwereld. - De leerling beschrijft grondig hoe anderen hem/haar/hun zien. - De leerling beschrijft hoe zijn/haar/hun zelfbeeld beïnvloed wordt door de evaluaties van anderen. - De leerling past de drie stappen van de <u>looking-glass self</u> theorie toe op een samenhangende manier.	
40% van het totaal					

Evaluatie

Evaluatieve opdracht: Hoe is mijn identiteit veranderd?

Evaluatierubric

	Niveau 4	Niveau 3	Niveau 2	Niveau 1	Score
Structuur & schrijfstijl	4 van de 4 behaald ☐ De tekst is minimum een halve bladzijde lang. ☐ De tekst is gestructureerd/samenhangend. ☐ De leerling gebruikt correcte spelling. ☐ De leerling gebruikt correct grammatica, inclusief hoofdletters en leestekens.	3 van de 4 behaald ☐ De tekst is minimum een halve bladzijde lang. ☐ De tekst is gestructureerd/samenhangend. ☐ De leerling gebruikt correcte spelling. ☐ De leerling gebruikt correct grammatica, inclusief hoofdletters en leestekens.	2 van de 4 behaald ☐ De tekst is minimum een halve bladzijde lang. ☐ De tekst is gestructureerd/samenhangend. ☐ De leerling gebruikt correcte spelling. ☐ De leerling gebruikt correct grammatica, inclusief hoofdletters en leestekens.	1 van de 4 behaald ☐ De tekst is minimum een halve bladzijde lang. ☐ De tekst is gestructureerd/samenhangend. ☐ De leerling gebruikt correcte spelling. ☐ De leerling gebruikt correct grammatica, inclusief hoofdletters en leestekens.	/2
20% van het totaal					/10

Bibliografie PowerPoint

Adobe Stock (z.d.). Geraadpleegd op https://stock.adobe.com/be_nl/search?k=stereotype

Amerlinck, J. (z.d.). *Persoonlijkheid*. Pinterest. Geraadpleegd op <https://www.pinterest.com/pin/301600506282688810/>

Burrell, S. (2023). *The looking-glass self concept*. Stephen Burrell. Geraadpleegd op <https://www.stephenburrell.com/en/i-think/the-looking-glass-self-concept>

Bruzz. (2022). *Wat wil je weten?* Geraadpleegd op <https://www.bruzz.be/videoreeks/wat-wil-je-weten>

Dumas, B. (2026). *Negatief zelfbeeld*. IPPractice. Geraadpleegd op <https://ipractice.nl/klachten/negatief-zelfbeeld/>

Leerplan GO! geraadpleegd op: <https://pro.g-o.be/themas/leerplannen/derde-graad-secundair-onderwijs/doorstroomfinaliteit/>

Leerplan Katholiek onderwijs geraadpleegd op: <https://pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/vakken-en-leerplannen?tab=derdegraad&thirdGradeExpandedSections=5>

Nickerson, C. (2026). *Looking-Glass Self*. SimplyPsychology. Geraadpleegd op

<https://www.simplypsychology.org/charles-cooleys-looking-glass-self.html>

Stichting Hill. (2026). *Vraag van de week*. Facebook. Geraadpleegd op <https://www.facebook.com/stichtingstill/posts/vraag-van-de-week-hoe-reageren-anderen-wanneer-je-de-foto-deelt-of-laet-zienwe-z/122222345276268993/>

Vecteezy. (z.d.). Geraadpleegd op <https://nl.vecteezy.com/>

Je kunt de PowerPoint ook bekijken via deze link: [Bijlage2_PowerPoint_Jaartaak_Identiteit.pptx](#)

Deze PowerPoint werd bovendien samen met de taak geüpload op Ufora ('Bijlage2_PowerPoint_Jaartaak_Identiteit').

7. Bibliografie

Adobe Stock (z.d.). Geraadpleegd op

https://stock.adobe.com/be_nl/search?k=stereotype

Bracke, P., Van de Putte, B., Van Houtte, M., & Vermeersch, H. (2018). *Sociologie: Een hedendaagse inleiding* (editie 2018). Academia Press.

Bruzz. (2022). *Wat wil je weten?* Geraadpleegd op

<https://www.bruzz.be/videoreeks/wat-wil-je-weten>

Djapo. (z.d.). *De ladekast: Werken aan een open klasklimaat tijdens de Gouden Weken*.

Geraadpleegd op <https://www.djapo.be/aanbod/download/de-ladekast>

Loobuyck, P. (2025). *In de ban van wij en zij: een pleidooi voor combinatiedenken*. Pelckmans.

Nickerson, C. (2026). *Looking-Glass Self*. SimplyPsychology. Geraadpleegd op

<https://www.simplypsychology.org/charles-cooleys-looking-glass-self.html>

Stevens, J. (z.d.). *Negatief zelfbeeld: hoe kom je er vanaf?* De Steven Training & Coaching. Geraadpleegd op <https://www.simplypsychology.org/charles-cooleys-looking-glass-self.html>

Van Hiel, A. & Roets, A. (2022). *Sociale psychologie*. (3^e editie). Academia Press.

Van Wonderen, R. (2018). *Wat is polarisatie?* Geraadpleegd op <https://www.kis.nl/artikel/wat-polarisatie>

Van Alstein, M. (2018). *Omgaan met controverse en polarisatie in de klas* (1ste editie). Kalmthout: Pelckmans.

Vecteezy. (z.d.). Geraadpleegd op <https://nl.vecteezy.com/>

VRT. (2021). *Identiteit: Kunnen zijn wie je bent*. Geraadpleegd op

<https://www.vrt.be/nl/EDUbox/catalogus#identiteit>.

Skelton, A. (1997). Studying hidden curricula: developing a perspective in the light of postmodern insights. *Curriculum studies*, 5(2), 177-193.

Unia (2025). *Wat zijn stereotypen?* Geraadpleegd op <https://www.watwat.be/identiteit-en-diversiteit/racisme-en-discriminatie/wat-zijn-stereotypen>

Uit De Marge. (2020). *Al wat we delen*. Geraadpleegd op

https://www.youtube.com/watch?v=a_bpHoHIGWw&t=7s